

Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi Sayı: 12/2 2023 s. 546-577, TÜRKİYE

Araştırma Makalesi

KAZAK TÜRKÇESİNDE BAĞLAÇLAR VE GÖREVLERİ

Süleyman EFENDİOĞLU*

Saniya SERDALİNA**

Geliş Tarihi: Mart, 2023

Kabul Tarihi: Mayıs, 2023

Öz

Türkiye Türkçesinde olduğu gibi Kazak Türkçesinde de bağlaçlar; sözcükleri, sözcük gruplarını, cümleleri veya çeşitli ifadeleri biçim ya da anlam yönünden birbirine bağlayan, bunların arasında çeşitli anlam ilgileri kuran, kendi başına müstakil anlamı bulunmayan ancak cümle içerisinde anlam kazanan ve bu yönleriyle edatlarla birlikte dilde görev elemanı olarak kullanılan sözcüklerdir.

Kazak Türkçesi öteden beri bünyesinde barındırdığı zengin bağlaç kadrosuyla dilcilerin dikkatini çeken önemli bir Türk lehçesidir. Çalışmamızda Kazakçanın bağlaçları, yapı ve görev/işlev yönünden incelenerek Kazak gramer kitapları ve yazılı metinler ışığında tasnif edilip açıklanmaya çalışılacaktır. Bu bağlamda Kazak edebiyatından seçilmiş çeşitli edebî metinlerden (roman, uzun hikâye “povest”, hikâye vb.) istifade edilecektir. Ayrıca söz konusu bağlaçların, görevlerine göre Türkiye Türkçesi ile karşılaştırılması da yapılacaktır. Böylece fiilimsilerle beraber Türkçenin kıvrak ve zengin anlatım tarzına, işlek ifade gücüne değer katan bağlaçların önemine dikkat çekilecek; özelde Kazak Türkçesinin genelde ise Türk dilinin bağlaç konusu irdelenmiş olacaktır.

Anahtar Sözcükler: Türk dili, Kazak Türkçesi, Türkiye Türkçesi, bağlaçlar, bağlaç türleri.

CONNECTORS AND THEIR FUNCTIONS IN KAZAKH TURKISH

Abstract

Conjunctions in Kazakh Turkish as well as in Turkey Turkish; They are words that connect words, phrases and sentences in terms of shape or meaning, establish various meanings between them, do not have an independent meaning on their own, but gain meaning in a sentence and are used as a task element in the language with these aspects together with prepositions.

Kazakh Turkish is an important Turkish dialect that has attracted the attention of linguists with its rich conjunction of conjunctions that it has had for a long time. In our study, Kazakh conjunctions will be examined in terms of structure and function and will be tried to be explained in the light of

* Prof. Dr.; Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü Öğretim Üyesi, sefendioglu@atauni.edu.tr.

** Doktora Öğrencisi; Atatürk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi, saniya_serdalina@mail.ru.

Kazakh grammar books and written texts. In this context, various literary texts (novel, long story "povest", story, etc.) selected from Kazakh literature will be used. In addition, these conjunctions will be classified according to their duties/functions and compared with Turkey Turkish. Thus, together with gerunds, attention will be drawn to the importance of conjunctions that add value to the agile and rich expression style of Turkish and its intense expressive power; In particular, the subject of conjunction of Kazakh Turkish and Turkish language in general will be examined.

Keywords: Turkish language, Kazakh Turkish, Turkey Turkish, conjunctions, conjunctions types.

Giriş

Bilindiği üzere bağlaçlar, dildeki aynı görevli sözcükleri, sözcük gruplarını, cümleleri veya önermeleri birbirine bağlayan kelime türüdür. Dolayısıyla bağlaçlar, cümle veya bir ifade içerisinde birden fazla sözcüğü, sözcük grubunu veya cümleyi birbirine bağlayarak aralarında çeşitli yönlerden ilgiler kuran gramer görevli kelimelerdir. Bağlaçların da edatlar gibi tek başlarına anlamı yoktur. Ancak bağlaçlar cümle içerisinde kullanıldıkları yere göre anlam kazanırlar. Sözcükler, sözcük grupları veya cümleler arasında çok çeşitli anlamsal ilgiler oluşturarak cümle kuruluşunda aktif görev alırlar. Bu bağlamda bağlaçlar; Türkçenin ifade gücüne büyük bir işlevlik, zenginlik ve kıvraklık kazandırır. Tek bir kelime veya cümleyle ifade edilemeyen düşünceler bağlaçlar sayesinde dile gelir ve estetik bir söyleme dönüşür. Türkçe, özellikle edebiyat ve kültür dili olarak kullanılmaya başlandığı dönemlerden itibaren bünyesinde pek çok bağlaç oluşturmuş ve bunların sayısını, kullanımını günbegün artırmıştır. Günümüzde gerek Türkiye Türkçesinde gerekse diğer Türk lehçelerinde bağlaçların sayısı, kullanımı ve fonksiyonu hem çok karmaşık hem çok zengindir. Türkçe bugün bağlaçlar ve onlarla eş görevli kabul edilen filimsilerle beraber dünyanın en işlek ifade imkânlarına sahip dillerinden birisidir. Kazak Türkçesi de öteden beri bünyesinde barındırdığı zengin bağlaç kadrosuyla dilcilerin dikkatini çeken önemli bir Türk lehçesidir. Çalışmamızda Kazakçanın söz konusu bağlaçları ele alınıp dil bilimsel yapı ve görevleri, sınıflandırmaları, Kazak gramer kitapları ve yazılı metinler ışığında açıklığa kavuşturulmaya çalışılacak; Türkiye Türkçesi ile karşılaştırılması yapılacaktır. Böylece bu çalışma ile özelde Kazak Türkçesinin genelde ise Türk dilinin bağlaç konusuna dikkat çekilecektir.

Türk Dil Kurumunun genel ağındaki Güncel Türkçe Sözlük'te bağlaç terimi "eş görevli kelimeleri veya önermeleri birbirine bağlayan kelime türü, rabıt, rabıt edatı" olarak tanımlanmaktadır (TDK: <https://sozluk.gov.tr/>). Yine Zeynep Korkmaz tarafından hazırlanan ve Türk Dil Kurumu yayınlarından çıkan "Gramer Terimleri Sözlüğü"nde bağlaç karşılığı olarak "söz içinde birden çok kelimeyi, kelime grubunu veya cümleyi birbirine bağlayarak aralarında çeşitli yönlerden ilgiler kuran görevli kelimeler" tanımı yer almaktadır (Korkmaz, 2003, s. 32).

Kazak Türkçesi gramerlerinde bağlaç terimi, edatların bir alt türü olarak verilmekte ve "jalğawlıq / jalğawlıq şılav" (bağlamalık, bağlama edatı) kelimeleri ile karşılanmaktadır. Kazakistan Bilim Akademisi Dil Bilimi Enstitüsü'nün yayımladığı Qazaq Tiliniñ Grammatikası adlı gramer kitabında jalğawlıq tarifi şu şekilde yapılmaktadır: "jalğawlıqtar (bağlaçlar, bağlama edatları), mânâları olmayan, kelime ile kelimeyi ve cümle ile cümleleri birbirine bağlamak için kullanılan yardımcı kelimelerdir" (Kazak SSR Ğılım Akademiyası, 1967, s. 219).

Türkiye Türkçesinde dilciler morfolojik yönden anlam elemanı olan dil unsurları (leksik birim) üzerinde genelde ortak bir kanaate varmışken görev elemanı olan unsurlar (gramer birim) üzerinde farklı görüşlere ve yöntemlere sahiptirler.

Kimilerine göre “bağlaç”, ayrı bir kelime türüdür ve farklı bir başlık altında değerlendirilmelidir; kimilerine göre ise “bağlaç”, edatın bir alt çeşididir. Aşağıda Türkiye’de yayımlanan önemli dilbilgisi kitaplarının bu konudaki tutumu dikkatlere sunulmuştur.

Bağlacı edatın bir alt türü olarak (bağlama edatı) gören çalışmalar:

Muharrem Ergin, Türk Dil Bilgisi adlı eserinde edatları, ünlem edatları, bağlama edatları ve son çekim edatları olmak üzere üçe ayırmıştır. “Edatlar manaları olmayan, sadece gramer vazifeleri bulunan kelimelerdir. Edatlar; ünlem edatları, bağlama edatları, son çekim edatları olmak üzere üç çeşittir (Ergin, 1995, s. 348). Bağlama edatları, kelimedden küçük dil birliklerini, kelimeleri, kelime gruplarını ve cümleleri şekil veya mana bakımından birbirine bağlayan, onlar arasında bir irtibat kuran edatlardır (Ergin, 1995, s. 352).

Ergin, ayrıca bağlaçlar ile ilgili olarak; “Türkçede aslında bağlama edatı yoktu. Bağlama edatları Türkçede sonradan ve yabancı dillerin tesiri ile ortaya çıkmıştır. Onun için Türkçede kullanılan bağlama edatlarının büyük bir kısmı yabancı asıllıdır. Türkçe olanlar da bazı isim ve fiil şekillerinin sonradan edatlaşması ile ortaya çıkmıştır.” görüşlerine yer vermektedir (Ergin, 1995, s. 352).

Necmettin Hacıeminoğlu *Türk Dilinde Edatlar* adlı eserinde bağlaçları bağlama edatları içerisinde incelemiş ve konu ile ilgili şunları söylemiştir:

Bilindiği gibi Eski Türkçede bağlama edatı yoktur. Gerçi daha çok tekit vazifesi gören ok/ök, ma/me, takı, erki vb. ile cümle açıcısı olan kaltı, kalı, ulatı, ulayı, ançula, ançulayı gibi sözleri bağlama edatı olarak kabul etmek mümkündür. Ancak Türkçe cümlelerin bünyesine sonradan girmiş çok çeşitli bağlama edatları ile mukayese edildiği zaman bu yukarıdakilerin bağlama vazifelerinin zayıf olduğu anlaşılır. Onun içindir ki Türkçede bağlama edatlarının teşekkülü, Karahanlı devresinden itibaren kendini belli eder (Hacıeminoğlu, 1992, s. 112).

Mecdut Mansuroğlu da Türkçede başlangıçta bağlaç olmadığını savunur ve bağlaç ihtiyacının isim fiil, zarf fiil ve çekimli fiillerle karşılandığını ifade eder.

Bilindiği gibi Türkçede aslında şart cümlesi dışında yardımcı cümle (bağlaç) yoktur. Başka dillerin yardımcı cümle ile bildirdiklerini Türkçe zengin isim fiilleri (participium) ve zarf fiilleri (gerundium) ile yani çekimli fiil (verbul finitum) veya bildirici (preadicatium) sayılamayacak unsurlarla karşılar. Ancak yabancı dillerle kültür alışverişine girdiği zamanlardan yani Uygur devresinden itibaren birinci derecede dini metinlerde aslına uygunluk isteği ile sözü sözüne tercüme sonunda Türkçeye söz ve cümle bağlama edatları (conjunctio) ile çeşitli yardımcı cümleler ve bunları baş cümleye bağlayan edatların girdiği görülür. Bundan da aslında Türkçenin bağlama edatı tanımayan bir dil olduğunu anlamak gerekir (Mansuroğlu, 1955, s. 59).

Jean Deny *Türk Dili Grameri* adlı eserinde ilgeçler (ilgeçler), bağlaçlar ve ünlemleri “edat” başlığı altında incelemiştir (Deny, 1941, s. 558):

“1) Türkçede bağlamayı zaruri hale getiren durumlarda Türkçe bu iki haddi çoğu zaman sade bir yandaşlık ile bağlamayı yeter görür. Örnek; ana baba, karı koca, er geç, dört beş... gibi.

2) Türkçede fiilden yapılan isimcil siygaların aldığı gelişme, nakıs cümleler teşkiline yol açmıştır ki bunlar uyruk cümlelerin yerini tutmuş olarak bağlaçların kullanılmasına artık lüzum bırakmamıştır” (Deny, 1941, s. 636).

Tuncer Gülensoy Türkçe El Kitabı’nda edatları yüzeysel olarak ele alır ve kendi içinde “1. Ünlem Edatları, 2. Bağlama Edatları, 3. Son Çekim Edatları” olmak üzere üçe ayırır (Gülensoy, 2010, s. 584).

Hacı İbrahim Delice Sözcük Türleri adlı kitabında edatları kendi arasında çekim, bağlama, ünlem ve pekiştirme edatları olmak üzere dört grupta incelemiştir (Delice, 2008, s. 113).

Son yıllarda çıkan yeni bir yayında Ahmet Turan Doğan, Türkiye Türkçesinde Edatlar başlıklı kitap çalışmasında bağlaçları yine edatların bir alt türü olarak vererek edatların sınıflandırmasını şu şekilde yapmıştır.

Türkiye Türkçesinde Edat Türleri: 1) Çekim Edatları, 2) Bağlama Edatları, 3) Ünlem Edatları, 4) Pekiştirme Edatları (Doğan, 2021, s. VII-VIII).

Bağlacı ayrı bir tür olarak (bağlaç) gören çalışmalar:

Zeynep Korkmaz, *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)* adlı kapsamlı çalışmasında edatları, bağlaç ve ünlemlerden ayırarak sadece son çekim edatlarını ilgeç (edat) kapsamına almıştır. Bağlaçları ayrı bir sözcük türü olarak ele alan Korkmaz, bağlaçları kökenlerine, yapılarına ve işlevlerine göre detaylı bir şekilde sınıflandırıp örneklendirmiştir (Korkmaz, 2003, s. 1091-1134).

Zeynep Korkmaz “Türkiye Türkçesinin ki Bağlacı ile ki Şüphe Edatı Arasındaki Yapı ve Görev Ayrılığı” adlı makalesinde ise konu ile ilgili olarak şunları söylemektedir: “Bilindiği gibi Türk dili, temel yapısı bakımından bağlaçlara pek elverişli olan bir dil değildir. Bağlaç gerektiren birçok kelime ve cümle parçaları o kelimelerin art arda sıralanması kelimeler arasındaki duraklamalar yahut sıfat-fiil, zarf-fiil ve edat grupları gibi gramer şekillerinden yararlanarak karşılanabilmektedir” (Korkmaz, 1961, s. 620-624).

Tahsin Banguoğlu, kelimeleri söz içindeki işleyişleri bakımından sekiz söz bölümüne ayırır (ad, sıfat, zamir, zarf, takı “ilgeç”, bağlam “bağlaç”, ünlem, fiil) ve bağlacı şu şekilde tarif eder: “Söziçinde iki kelimeyi, aynı değerde iki cümle unsurunu, iki yargıyı ve bazan da iki paragrafı bağlamaya yarayan kelimelere bağlam (conjonction) adını veriyoruz” (Banguoğlu, 1998, s. 390). Banguoğlu, Türkçede bağlam yapısının geç gelişmesini ise iki sebeple açıklar: “1) Türk dilleri ifadede kısalığı, dolayısıyla bağlamsızlığı tercih edegelmişlerdir. 2) Türkçe zengin bir zarf-fiiller sistemi geliştirmiş olup ilintili bağlam cümleleri yerine daha çok karmaşık zarf-fiil cümlelerini kullanır” (Banguoğlu, 1998, s. 394).

Haydar Ediskun, *Türk Dilbilgisi* kitabında “Anlam bakımından, kelimeler birtakım bölümlere, sınıflara ayrılırlar. Bu bölümlerin her birine kelime çeşidi, kelime sınıfı denir. Kelime çeşitleri şunlardır: isim, sıfat, zamir, fiil, zarf, edat, bağlaç, ünlem.” Burada görüldüğü üzere bağlaçlar ve ünlemler farklı sözcük türleri olarak işlenmiştir. “Bağlaçlar kendi başlarına anlamları olmayan, fakat cümleleri ya da eş-görevli kelimeleri ya da kelime öbeklerini hem biçimce, hem de anlamca birbirine bağlayan kelimelerdir” (Ediskun, 1999, s. 363).

Tahir Nejat Gencan *Dilbilgisi* adlı eserinde; “Türkçede sözcükler dil bilgisi bakımından sekiz türdür: ad, sıfat, adil, eylem, belirteç, ilgeç, bağlaç, ünlem” diyerek bağlaçları diğer sözcük türlerinden ayrı tutmuştur. “Anlamca ilgili tümceleri, kavramları ya da görevdeş öğeleri bağlamaya yarayan sözcüklere bağlaç denir” (Gencan, 2001, s. 171, 482).

Neşe Atabay, Sevgi Özel ve İbrahim Kutluk, hazırladıkları *Sözcük Türleri* adlı bilimsel yayınlarında edatlar için “ilgeç” terimini kullanmışlardır. Bu yayında bağlaçlar ve ünlemler farklı sözcük türleri olarak ele alınmıştır (Atabay vd., 2003, s. 115).

Meselenin başında da ifade edildiği üzere bağlaçların temel işlevinin “bağlama” olduğu tüm yayınlarda özellikle vurgulanmıştır. Denilebilir ki Türkiye Türkçesi gramerinde edatların tanımı ve tasnifi konusundaki görüş ve yöntem farklılıkları, bağlaçlar konusunda söz konusu değildir. Türkiye’deki tüm bilimsel yayınlarda bağlaçların her zaman bağlama işlevinde kullanıldığı ön plana çıkarılmış ve birbirine benzer sınıflandırmalar yapılmıştır.

Yukarıdaki izahlardan anlaşılacağı üzere Türkiye Türkçesi gramerlerinde bağlaçları ve ünlemleri, görev elemanı oldukları için çekim edatları ile beraber “edat” başlığı altında birleştirenler olduğu gibi bu sözcük türlerini birbirinden farklı olarak değerlendirip ayrı ayrı inceleyenler de vardır. Özellikle eski Arap gramerliliği esasında hazırlanan klasik yayınlarda bu sözcük türleri -çekim edatları, bağlaçlar, ünlemler- “edat” başlığı altında birleştirilmiş; yeni yayınlarda ve modern dilbilgisi tarzında hazırlanmış kitaplarda söz konusu sözcük türleri farklı başlıklar altında verilmiştir.

Kazak Türkçesinde ise bağlaçlar genel olarak dil uzmanları tarafından edatın bir alt türü “bağlama edatı” olarak kabul edilir.

Ahmedi Iskakov, *Qazirgi Qazaq Tili-Morfologiya* adlı eserinde edatları işlevlerine göre, çekim edatları (septewlikter), bağlama edatları / bağlaçlar (jalğawlıqtar) ve sona gelen edatlar / pekiştirme edatları (demewlikter) şeklinde üç gruba ayırmıştır: “Bağlama edatları birbirine denk kelimelerin, kelime öbeklerinin ve cümlelerin aralarındaki çeşitli ilişkileri bildirir. Bağlama edatları en az iki kelimeyle ya da kelime öbeğiyle ilişkilidir” (Iskakov, 1991, s. 362).

İsayev, edatların mana yönünden leksik anlamı olmayan, birtakım sözcüklerin yanında yer alarak onlara çeşitli anlam ilgileri veren sözcükler olduğunu belirtir ve edatları Iskakov gibi çekim edatları (septewlikter / septewlik şılawlar), bağlama edatları (jalğawlıqtar / jalğawlıq şılawlar) ve sona gelen edatlar / pekiştirme edatları (demewlikter / demewlik şılawlar) şeklinde üç gruba ayırır (İsayev, 2007, s. 328-331).

Oralbayeva, Abdigaliyeva ve Şalabayev de, *Praktikalıq Qazaq Tili* adlı eserde edatları çekim edatları (septewlik şılawlar), bağlama edatları (jalğawlıq şılawlar) ve pekiştirme edatları (demewlik şılawlar) olarak üç gruba ayırmışlardır (Oralbayeva vd. 1993, s. 109).

Koç ve Doğan edatları üçe ayırır, bunlardan biri de bağlama edatlarıdır. “Aynı görevdeki anlam yönüyle birbiriyle ilgili sözcükleri, sözcük gruplarını ve cümleleri birbirine bağlayan sözcüklere bağlama edatı (bağlaç) denir. Bağlama edatları cümleden çıkarıldığında, cümlenin anlam ve anlatımında genellikle bozulma, eksilme ve daralma olmaz: jāne “ve”, men, ben, pen; menen, benen, penen “ile”, āri.....āri “hem... hem” biraq “ama”, sonda da “ancak, mamafih, nitekim”, al “fakat”, onda da “o da”, joq “veya, yoksa”, ne...ne “ne ...ne”, guy....guy “ister.....ister”, alayda “oysa ki, halbuki”, birde....birde “bazen....bazen”, bolsın....bolsın “olsun.....olsun” gibi” (Koç & Doğan, 2004, s. 318).

Görüldüğü üzere bağlaçlar konusu Kazak Türkçesi gramer kitaplarında hemen hemen aynı şekilde işlenmiş ve edatların bir alt türü olarak kabul görmüştür. Ancak burada önemli bir hususu belirtmekte fayda vardır ki Kazakistan’da yayımlanan Kazak Türkçesi gramer kitaplarında *ünlemler* her zaman ayrı bir sözcük türü olarak ele alınmış, hiçbir surette edatın bir alt başlığı olarak verilmemiştir. Kazak gramer kitaplarında edatların kendi içerisinde üç alt gruba ayrılması sadece şu şekildedir:

Şılawlar (Edatlar):

- * Septewlik Şılawlar (Çekim Edatları),
- * Demewlik Şılawlar (Pekiştirme Edatları),
- * Jalğawlıq Şılawlar (Bağlama Edatları) (İsayev, 2007, s. 122-126).

Bağlaçların görevlerine/işlevlerine ve yapılarına göre sınıflandırması ise dil bilgisi kitaplarında ağırlıklı olarak aşağıdaki şekilde karşımıza çıkmaktadır:

1. Türkiye Türkçesinde bağlaçların sınıflandırılması

1.1. Görevine / İşlevine göre bağlaçların sınıflandırılması:

Cümledeki görevine/işlevine göre bağlaçlar genel olarak aşağıdaki gibi sınıflandırılmaktadır:

- Sıralama bağlaçları (ve, ile, ilâ vb.)
- Denkleştirme bağlaçları (veya, yahut, veyahut, ya da vb.)
- Karşılaştırma bağlaçları (da...da, ya...ya, hem...hem, ne...ne vb.)
- Pekiştirme bağlaçları (değil, dahi, da, ise, bile, ya vb.)
- Cümle başı bağlaçları (fakat, lakin, ama, ancak, yalnız, yeter ki, sanki, hatta, çünkü, keşke vb.) “Bağlaçların sayıca en zengin olanları cümle başı bağlaçlarıdır; açıklama, sonuç, üsteleme, sebep, zıtlık vs. anlamlarıyla cümleleri birbirine bağlarlar.” (Efendioğlu, 2007, s. 2).

Muharrem Ergin bağlama edatlarını kendi arasında şu şekilde tasnif etmiştir:

1. Sıralama edatları; arka arkaya gelen unsurları, kelimeleri, kelime gruplarını ve cümleleri “ve” mânâsı ile virgül makamında birbirine bağlayan edatlardır: ve, ile, ilâ,

2. Denkleştirme edatları; birbirine denk olan, birbirinin yerini tutabilecek olan iki unsuru birbirine bağlayan, birbiriyle karşılaştıran edatlardır: ya, veya, yahut, veyahut,

3. Karşılaştırma edatları; karşılaştırılan iki veya daha çok unsuru birbirine bağlayan edatlardır: ya...ya, hem...hem, ne...ne, da...da (de), bir...bir, ister...ister, diler...diler, gerek...gerek, kâh...kâh, bazı...bazı, bâzan...bâzan, kimi...kimi,

4. Cümle başı edatları; cümleleri mânâ bakımından birbirine bağlayan edatlardır. Daima cümle başında bulunurlar. Başında buldukları cümleyi bazıları ondan sonra gelen, bazıları da kendisinden önce gelen cümle veya cümlelere bağlarlar: fakat, lâkin, ancak, yalnız, ama, eğer, şayet, gerçi, vakıa, çünkü, zira, mademki, madem, meğer, binaenaleyh, öyle ki, oysa, oysa ki, şöyle ki, nitekim, halbuki, kaldı ki, üstelik, belki, hatta, yani, mamafih, zâten, zâti, bâri, kezâ, hâkeza, kezâlik, keşke, hazır, bilhassa, demek, demek ki, şu hâlde, öyleyse, özellikle, sanki,

âdeta, nasıl ki, güya, nitekim, tek, yeter ki, meür ki, tâ ki, velev, velev ki, illâ, illâ ki, yoksa, aksi hâlde, aksi takdirde,

5. Sona gelen edatlar; bunlar dil birliklerinin, kelimelerin, kelime gruplarının, cümlelerin sonuna gelerek onları önceki veya sonraki unsurlara bağlayan edatlardır.: dahi, da (de) ise, ki, kim, bile, değil, ya,

6. Kuvvetlendirme edatları; Ergin, yukarıdaki beşinci maddede belirtilen sona gelen bağlama edatlarının tamamının esasında bağlama görevinden ziyade kuvvetlendirme işleviyle kullanıldıklarını vurgulayarak bunları çifte görevli edatlar olarak kabul eder: bütün bu sona gelen bağlama edatlarının iki fonksiyonundan (bağlama ve kuvvetlendirme/pekiştirme) umumiyetle kuvvetlendirme fonksiyonu daha belirgindir. Hepsi ilk bakışta sonuna geldikleri unsurları belirtmek, kuvvetlendirmek, dikkati onların üzerine çekmek için kullanılmış görünürler. Bağlama ifadesi bir kısmında belirli, bir kısmında zayıf, bir kısmında hemen hemen belirsizdir. Bazıları bazan hiç bağlama ifadesi taşımazlar. Onun için bu edatları diğer bağlama edatlarından ayırarak kuvvetlendirme edatları adı altında da toplamak mümkündür (Ergin, 1995, s. 365).

Tahsin Banguoğlu bağlaçları sınıflandırırken bağlama ilişkileri ve bağlam çeşitleri şeklinde kapsamlı bir tasnife gitmiştir.

1. Ulama Bağlamları: İki unsuru aynı hizada ve bakışıklı olarak ilgiler. ile, ve, de, hem...hem, ne...ne, de...de, gerek...gerek(se), olsun... olsun,

2. Ayırtlama Bağlamları: İki unsuru seçmeli olarak ilgileyen bağlamlardır. ya, yahut, ya da, veya, ya...ya, mi...mi, ister...ister,

3. Karşıtlama Bağlamları: İki unsurdan birini öbürüne karşı çıkararak bağlamlardır. ama, fakat, lâkin, yalnız, ancak, bununla, beraber, şu var ki, yine de,

4. Anlaşma Bağlamları: İki unsur arasında alması bir değişme ilişkisini gösteren bağlamlardır. bir...bir, kimi...kimi, biri...öbürü, bazen...bazen, gâh...gâh,

5. Üsteleme Bağlamları: İki unsurdan biriyle ötekini pekiştiren bağlamlara denir. de, hatta, bile, üstelik, hem de, zaten, kaldı ki, nasıl ki,

6. Açıklama Bağlamları: İki unsurdan biriyle ötekini anlamca çözmek, açıklamak, aracılığını yapan bağlamlardır. yani, demek ki, öyle ki, başka bir deyimle, senin anlayacağın,

7. Salt Bağlamlar: İki unsurdan birini öbürüne salt olarak tabi kılan, alt alta bağlayan bağlamlara salt bağlamlar denir. ki, kim de,

8. Yerverme Bağlamları: İki unsurdan birini destekleme veya bir yargıyı yerinde gösterme yoluyla bağlantı kuran bağlamlara yerverme bağlamları denir. gerçekten, nitekim, halbuki, oysa, hâl böyleyken,

9. Sebep Bağlamları: İki unsurdan birini ötkine sebep gösteren bağlamlara sebep bağlamları denir. çünkü, zira, ki,

10. Sonuç Bağlamları: İki unsurdan birinin diğerinin sonucu olduğunu gösteren bağlamlardır. buna göre, bundan dolayı, bunun üzerine, bunun için, bu sebeple, öyleyse, o zaman, şimdi,

11. Amaç Bağlamları: İki unsurdan birinin ötekini gerçekleştirme amacı güttüğünü göstermeye yarayan bağlamlar amaç bağlamları adını alır. taki, diye, ki, kim, için, tek, yeter ki,

12. Şart Bağlamları: İki unsurdan birinin öbürü için varlık şartı olduğunu göstermeye yarayan bağlamlara şart bağlamları denir. Şart, Türkçede ayrı fiil çekimleriyle ifade edildiği için şart bağlamları ve kullanışları sınırlıdır. eğer, şayet, yoksa, illâ, o takdirde, aksi hâlde (Banguoğlu, 1998, s. 390-393).

Zeynep Korkmaz işlevlerine ve cümledeki yerlerine göre bağlaçları beş grupta incelemiş ayrıca cümle bağlayıcısı niteliğinde olanları kendi arasında anlam bakımından ele almıştır:

- a) Sıralama Bağlaçları,
- b) Denkleştirme–Karşılaştırma ve Seçme Bağlaçları,
- c) Pekiştirme Bağlaçları,
- d) Nöbetleşme Bağlaçları,
- e) Cümle Bağlayıcısı Niteliğindeki Bağlaçlar (Korkmaz, 2003, s. 1095-1136).

Nurettin Demir ve Emine Yılmaz “Türk Dili El Kitabı”nda bağlaçları işlevleri bakımından şu şekilde sınıflandırmışlardır:

- 1) Sıralama Bağlaçları: ve, ile,
- 2) Denkleştirme Bağlaçları: ya, veya, yahut,
- 3) Karşılaştırma Bağlaçları: ... dA ... dA, ya ... ya ..., hem ... hem...,
- 4) Cümle Başı Bağlaçları: fakat, lakin, ancak, yalnız, ama, keşke, yeter ki, sanki, hatta, çünkü vb.,
- 5) Sona Gelen Bağlaçlar: değil, dahi, dA, ise, bile, ya (Demir, Yılmaz, s. 200).

Ahmet Turan Doğan, bağlaçları edatın bir alt türü olarak ele aldığı “Türkiye Türkçesinde Edatlar” başlıklı yayınında bağlaçları işlevleri/anlamları bakımından kapsamlı bir tasnife tabi tutmuş ve genel hatlarıyla şu şekilde sınıflandırmıştır:

Dil Bilgisel Anlamları Bakımından Bağlama Edatları:

- 1) Cümleden Küçük Birimleri Bağlayan Bağlama Edatları
- 2) Cümleleri Bağlayan Bağlama Edatları
- 3) Cümle Başı Bağlama Edatları
- 4) Ara Söz veya İç Cümle Bağlayan Bağlama Edatları
- 5) Tekrarları Bağlayan Bağlama Edatları (Doğan, 2021, s. 117-205).

1.2. Yapısına göre bağlaçların sınıflandırma denemeleri ise aşağıdaki gibidir:

Tahir Nejat Gencan Dilbilgisi adlı kitabında bağlaçları yapılarına göre incelemiş ve beş gruba ayırmıştır:

- 1) Yalın Bağlaçlar,
- 2) Türemiş Bağlaçlar,
- 3) Birleşik Bağlaçlar,
- 4) Öbekleşmiş Bağlaçlar,
- 5) Yabancı Kökenli Bağlaçlar (Gencan, 2001, s. 514)

Türkçe Dilbilgisi'nde Mehmet Hengirmen ise bağlaçları biçim bakımından dörde ayırarak incelemiştir:

1. Yalın Bağlaçlar: ve, ile, de, dahi, ama, eğer, lâkin, yani, meğer, hem,
2. Türemiş Bağlaçlar: üstelik, yalnız, ancak, örneğin, gerçekten, açıkçası, kısacası,
3. Birleşik Bağlaçlar: öyleyse, oysa, neyse, kimbilir, yoksa, veyahut, meğerse, nitekim,
4. Öbekleşmiş Bağlaçlar: bazı bağlaçlar ve sözcükler bir araya gelerek bağlaç öbeğini oluşturur:

a) ki Bağlacı ile kurulan bağlaçlar: oysaki, halbuki, mademki, sanki, şöyle ki, yeter ki, demek ki, farzet ki, tut ki, şu var ki, nerde kaldı ki, değil ki,

b) Tamlama biçiminde kullanılan bağlaçlar: bunun için, bundan dolayı, bu yüzden, bu bakımdan, buna göre, görünüşe göre, o halde, şu hâlde, bundan başka, senin anlayacağın, sözün kısası, bununla birlikte,

c) Yinelenen bağlaçlar: ne...ne, hem...hem, gerek...gerek, ya...ya, olsun...olsun, ama...ama, kâh...kâh, ister...ister (Hengirmen, 1995, s. 175).

Zeynep Korkmaz bağlaçları yapılarına göre şu şekilde sınıflandırmıştır:

a) Tek kelimededen oluşan bağlaçlar: açıkçası, âdeta, aksine, ama, aslında, belki, bile, çünkü, da, derken, eğer, elbette, gerçekten, halbuki, hem, ile, kısaca, nitekim, meğer, öylesine, sonunda, zaten vb.

b) Çeşitli kelime grubu hâlinde olan bağlaçlar: aksi hâlde, başka deyişle, bununla beraber, daha doğrusu, en azından, ne ise, o sebeple, sözün kısası, yazık ki vb.

c) İki veya daha çok kelimenin tekrarı ile oluşan bağlaçlar: bazen... bazen, belki... belki, da... da, hem... hem, kâh... kâh, olsun... olsun, ya... ya vb.

d) Cümle yapısında olan bağlaçlar: aslına bakarsan, az kalsın unuttuyordum, bakalım, bana kalırsa, demek istiyorum ki, görelim bakalım, isterse, ne bileyim işte, onun içindir ki, senin anlayacağın, uzatmayalım, varsın olsun vb. (Korkmaz, 2003, s. 1095-1136).

Bu tasnifler ışığında bağlaçlar, yapı ve köken bakımından şu şekilde sınıflandırılabilir:

İsim veya fiil çekiminden kalıplaşma: açıkçası, doğrusu, kısacası, böylelikle, üstelik, gerçekten, aksine, Allahtan vb.

Sözcük Grubu Kalıplaşması: bunun için, bundan dolayı, bu yüzden, bu bakımdan, buna göre, görünüşe göre, senin anlayacağın vb.

Birleşik Kelime Kalıplaşması: belki, mademki, çünkü, vaktaki, keşke, nitekim vb.

Cümleden Kalıplaşma: halbuki, ola ki, kaldı ki, aslına bakarsan, az kalsın unuttuyordum, oysa ki, bakalım, bakıyorum, bana kalırsa, bereket versin, bilirsiniz, bilmem ki, bir bakarsın, bir de ne göreyim, bize kalırsa, öyleyse, hiç değilse, kim bilir gibi.

Alıntılama: fakat, lâkin, ama, şayet, mademki, adeta, hakeza, zaten, eğer, meğer, bari, hem ... hem, çünkü, bilhassa, mamafih, velhasıl, bahusus, amma velâkin, galiba, zira, ve, bilâkis, binaenaleyh, esasen vb. (Efendioğlu, 2007, s. 5).

Görüldüğü üzere Türkçede bağlaçlar, bazen isim veya fiil çekimi kalıplaşması, bazen sözcük grubu kalıplaşması, bazen birleşik kelime kalıplaşması, bazen yabancı dillerden alıntılama bazen de cümleden kalıplaşma yoluyla oluşmaktadır.

2. Kazak Türkçesinde Bağlaçların Sınıflandırılması

Yukarıda da izah edildiği gibi Kazak dil bilgisi kitaplarında bağlaçlar, edatların bir alt türü olarak açıklanmakta ve “jalğawlıq (bağlamalık/bağlaç) / jalğawlıq şılaw (bağlama edatı)” terimleri ile karşılanmaktadır.

Kazakistan Bilim Akademisi Dil Bilimi Enstitüsü'nün yayımladığı ve Kazakistan'da genel kabul gören Qazaq Tiliniñ Grammatikası adlı gramer kitabında bağlaçlar şu şekilde tasnif edilmiştir:

1. Uygunluk (İnğaylastıq) ifade eden bağlaçlar: jäne, men (ben, pen), äri, da (de), ta (te), tağı, häm,
2. Karşılıklılık (Qarsılıq) ifade eden bağlaçlar: äytse de, äytkenmen, degenmen, söytse de, sonda da, biraq, alayda, äytpese, äytkende, äytpegende,
3. Seçme (Talğawlıqtıq) ifade eden bağlaçlar: älde, birese, ya, birde, ne, nemese, ne bolmasa, meyli, yakiy, bolmasa, quy,
4. Sebep (Sebeptik) ifade eden bağlaçlar: sebebi, öytkeni, nege deseñ,
5. Netice (Saldırlıq) ifade eden bağlaçlar: sondıqtan, sol sebepti, sonan soñ,
6. Şart (Şarttıq) ifade eden bağlaçlar: eger, eger de, alda-jalda (Kazak SSR Ğılım Akademiyası, 1967, s. 225-234).

Orazbayeva vd. ile İbragimov, iki kelime veya iki ifade arasında bağ kuran kelimeleri “bağlama edatı” olarak adlandırır, bağlaçların hiçbir şekilde tek başına kullanılmadıklarını ve değişmediklerini belirtirler (F. Orazbayeva vd., 2005, s. 140; İbragimov, 2015, s. 51).

F. Orazbayeva Bağlama Edatlarını:

1. Ingaylastık (Birliktelik, Sıralama),
2. Karşılıktı (Karşılıklılık),
3. Talğawlı (Karşılaştırma),
4. Sebep-Saldar (Sebep-Sonuç),
5. Şarttı (Şart) Jalğawlıqtar olarak beşe ayırır. (F. Orazbayeva vd., 2005, s. 140)

İbragimov ise Bağlama Edatlarını:

1. Ingaylastık (Birliktelik, Sıralama),

2. Karşılıktı (karşılıklılık),
3. Talgawlı veya Kezektes (Karşılaştırma),
4. Sebep-Saldar (Sebep-Sonuç) olarak dörde ayırır (İbragimov, 2015, s. 52).

Bilginler her bağlacın kendi görevi doğrultusunda bağlandığını belirtirler.

Mırzatay Serğaliyev, Aytbay Ayğabilov ve Oral Külkenov tarafından hazırlanan Qazirgi Qazaq Ädebiy Tili “Bugünkü Kazak Edebî Dili” adlı kitapta ise Kazak dilindeki bağlaçlar, anlamına ve işlevine göre yedi gruba ayrılmıştır:

1. Ingaylastık (Uygunluk, Sıralama),
2. Karşılıktı (Karşılıklılık),
3. Talgawlı (Karşılaştırma),
4. Sebepik (Sebep),
5. Saldarlık (Netice),
6. Şartık (Şart),
7. Uştastırğış (Birliktelik) (Serğaliyev vd., 1991, s. 24).

A. Iskakov, bağlaçları tek kelime ile cümleleri birbirine bağlayabilme açısından aşağıdaki gibi iki gruba ayırmıştır:

- 1) Ingaylastık (Uygunluk, Sıralama),
- 2) Talgawlı (Karşılaştırma) (Iskakov, 1974, s. 367).

Türkiye’de Ahmet Bican Ercilasun editörlüğünde hazırlanmış olan Türk Lehçeleri Grameri adlı çalışmada Kazak Türkçesi bölümünü yazan Ferhat Tamir, Kazak Türkçesinde bağlama edatlarını kendi içinde şu şekilde sınıflandırmıştır:

1. Sıralama Edatları: cäne “ve”, men, ben, pen “ile”, menen, benen, penen “ile”, äri “ve”,
2. Denkleştirme Edatları: nemese “veya”, yakiy “veya, yahut”,
3. Karşılaştırma Edatları: ne... ne “ya... ya”, birde... birde “bazen... bazen”, birese... birese “bir... bir”, keyde... keyde “bazen... bazen”, ya... ya... “ya... ya...”, meyli... meyli “ister... ister”, quy... quy “ister... ister”,
4. Cümle Başı Edatları: biraq “fakat, ama, lâkin”, öytkeni “çünkü, zira”, sebebi “çünkü”, sondıqtan “onun için, bu yüzden”, sol sebepti “onun için, bu yüzden”, sol üşin “onun için”, degenmen “bununla birlikte, yine de”, alayda “ancak”, eger, egerde “eğer”, alda-calda “şayet”, demek “demek, demek ki”, yağniy “yâni”, endeşe “öyleyse”, al... “ise”, al endeşe “öyleyse”, äytkenmen “öyle olsa bile”, äytkende, “öyle olduğunda, öyle olunca”, äytpegende “öyle olmasa bile”, äytse de “öyle olsa bile”, süytse de “öyle olsa bile”, sonda da “öyle olsa bile, gene de”, sonımen qatar “bununla birlikte”, buğan qosa “bununla birlikte”, äsirese “bilhassa, özellikle”,
5. Sona Gelen Edatlar: da, de, ta, te “da, de”, ğana, qana, aq, tek “sadece, ancak”, ğoy, qoy “kuvvetlendirme ifade eder”, tügil “değil” (Ercilasun vd., 2007: Tamir, s. 473).

3. Kazak Türkçesinde Jalğawlıqtar (Bağlaçlar) ve Türkiye Türkçesindeki Karşılıkları

Aşağıda Kazak Türkçesiyle kaleme alınmış Kazak dil bilgisi kitapları ve roman, hikâye, uzun hikâye (povest) türünden eserlerin taranmasıyla tespit edilen bağlaçlar; cümledeki yerlerine, yüklendikleri görevlere/işlemlere göre sıralanarak Türkiye Türkçesi karşılıklarıyla verilmeye çalışılmıştır. Kazakça cümleler orijinal Kiril harfli metinlerden alıntılanmış ancak Ortak Türk Alfabeti esasında transkripsiyonları yapılarak Latin alfabesiyle verilmiştir. Transkripsiyon alfabesi olarak Kenan Koç ile Oğuz Doğan'ın ortaklaşa hazırladıkları *Kazak Türkçesi Grameri* kitabındaki çeviri yazı alfabesi kullanılmıştır (bk. Koç & Doğan, 2004, s. XVI).

3.1. Sıralama Bağlaçları

Bu bağlaçlar, aynı düzeydeki sözcükleri, sözcük gruplarını, cümleleri birbirine bağlar ve bunlar arasında uygun bir ilişkiyi ifade eder. Benzer ifadeler, bağlaçlar yardımıyla peş peşe sıralanarak birbirine bağlandığı için bu tarz bağlaçlara “sıralama bağlaçları” denilmiştir.

Bağlacın bu grubuna *men* (ben, pen), *menen* (benen, penen), *jäne*, *häm*, *da... da* (de), *ta... ta* (te), *äri... äri*, *meyli... meyli*, *ne... ne*, *bolsın... bolsın* gibi bağlaçlar girer.

men / ben / pen “ve, ile, -la, -le”

Qağazbay tärizdi adamdar köp bolsa, jetimdik **pen** jesirlik bilinbes edi. (Sokpakyayev, 2014, s. 174)

“Kağazbay gibi adamlar çok olsa yetimlik **ile** dulluk bilinmez idi.”

Dastarxan jıynalğasın tımağı **men** qamşısın aldı (Nurpeyisov, 2004, s. 22)

“Sofra toplandıktan sonra borkünü **ve** kamçısını aldı.”

Orta cüz **ben** Ulu cüzdiñ xanı dep bekitüwdi surandı. (Müsirepov, 2003, s. 275)

“Orta cüz **ile** Ulu cüzün hanı diyerek onayını istedi.”

menen / benen / penen “ve, ile, -la, -le”

– Qısqası, bul jolda siz **benen** biz uğıspaspız. (Avezov, 2004, s. 20)

“– Kısacası bu yolda sizin **ile** biz anlaşamayacağız.”

Şaması, bes **penen** üş jastardağı ayanıştı böbekter. (Avezov, 2004, s. 20)

“Tahminen beş **ve** üç yaşlarında esirgeme bebekler.”

jäne “ve, ile”

Bul terezeden awıldıñ batıs jaq bir bölegi **jäne** stantsiyağa qaray baratın tas jol anıq körinip turuwşı edi. (Muratbekov, 2004, s. 18)

“Bu pencereden köyün batı tarafının bir kısmı **ve** istasyona doğru giden taş yol açık bir şekilde görünüyordu.”

Meylinşe aq peyil **jäne** mırza körinedi. (Esenjanov, 1988, s. 78)

“Oldukça kibar **ve** efendi görünüyordu.”

häm “ve, ile”

Osınday ulı taqırıp mağan ulı talap jüktedi **häm** men sol ulı talaptıñ üdesinen şıǵuw üşin bar küş-jigerimdi ayamay, kün-tün demey tınımsız eñbek etüwdemin. (Maǵavin, 2004, s. 211)

“Böyle büyük bir konu bana büyük bir gaye yükledi **ve** ben o büyük gayenin muradına ermek için var gücümle, gece gündüz demeden sürekli çaba göstermekteyim.”

Meniñ estüwimşe, sizder bizdi Qoqan **häm** Buqar xandıǵınan ayıruwdı közdeytin körinesizder. (Esenberlin, 1998, s. 304)

“Duyduǵuma göre, bizi Kokan **ve** Bakur Hanlıǵı’ndan mahur etmek niyetindesiniz.”

da... da (de), ta... ta (te) “da... da (de)”

Sabit ekewimiz qorşawdıñ belgili tusına lap qoydıq ta, kiyimimizdi **de**, özimizdi **de** tikenek sımǵa jırtqıza-mırtqıza jantalasıp ötip, kündiz köz almaytın tawdı betke ustap zıtıp berdik. (İsabay, 2008, s. 11)

“Sabit ile ikimiz duvarın belli bir tarafına saldırdık ve kıyafetimizi **de** kendimizi **de** dikenli tellerde parçalaya parçalaya debelenerek geçip, gündüz gözün alamayacağı daǵı hedefleyip hızlıca uzaklaşdırdık.”

– Aluwdıñ esebin üyretpey-aq qoy. Halıq üstindegi adam qaǵıp **ta**, soǵıp **ta** jey beredi,- dedi. (Nurpeyisov, 2004, s. 152)

“Almanın hesabını öğretme. Halkı yöneten insan vurup **da**, dövüp **de** yer” dedi.”

Ätteñ, osı küнге deyin batırılıq **ta**, erlik **te**, suluwlıq **ta**, aqıldılıq **ta** xan tuqımında dep keldik qoy. (Müsirepov, 2003, s. 310)

“Ne yazık ki bugüne kadar kahramanlık **da**, yiǵitlik **de**, güzellik **de**, zekâ **da** han soyunda diye bilirdik.”

äri... äri “gerek... gerek, hem... hem (de), ister... ister”

Eski tüye jün şekpen **äri** jamlıǵı, **äri** töseniş. (Murtaza, 1980, s. 398)

“Eski deve yünlü cepken, **gerek** yorgan **gerek** döşeme.”

Qırǵızbaydıñ qatını Saliyxa saldırlap qalǵan, **äri** aşuwşañ, **äri** aqkõñil añqıldıq kisi edi. (Murtaza, 1980, s. 225)

“Kırǵızbay’ın kadını Saliha çok konuşan, **hem** asabi **hem** samimi, açık yürekli bir kişiydi.”

meyli... meyli “ister... ister”

Qara nanǵa qul bolıp, “Kara ekmeǵe kul olup”,

Xanına til tiygizgen, “Hanına dil uzatan”,

Meyli biy, **meyli** qul bolsın, “**İster** bey **ister** köle olsun”,

Tartatın bir sazayın, “Çeker cezasın”,

Körgeñ emen oñǵanın! “Görmüş deǵilim iflah olduǵunu!” (Müsirepov, 2003, s. 13).

ne... ne “ya... ya”

Awıldağı eñ täwir üy, ädette, **ne** keñse, **ne** mektep. (Sokpakbayev, 2014, s. 213)

“Köylerde gösterişli ev genelde **ya** büro **ya** okul.”

bolsın... bolsın “olsun... olsun”

Saylawdan keyin de jasırın **bolsın**, aşiq **bolsın** talay sayısqa. (Murtaza, 1980, s. 328)

“Seçimden sonra da gizli **olsun**, açık **olsun** bayağı tartışmıştı.”

Jekpe-jekte **bolsın**, soğista **bolsın** qarсылasqa jawıñdı solay bir mazaqtap, qorlap alsañ, oñay aşuwanadı. (Müsirepov, 2003, s. 67)

“Kavgada **olsun**, savaştta **olsun** düşmanınıza böyle sataşıp hakaret ederseniz, kolayca sinirlenir.”

3.2. Denkleştirme-Karşılaştırma-Seçme Bağlaçları

Kazak Türkçesinde bu gruba giren bağlaçlar; genelde isim, sıfat, fiil türünden kelimeleri, kelime gruplarını veya cümleleri karşılaştırarak, denkleştirerek ya da seçerek birbirine bağlamaktadır.

Bunlar, quy...quy, nemese, ya... ya, meyli... meyli, älde, ne... ne bağlaçlarıdır.

quy...quy “ya... ya, ister... ister”

Tek meniñ aytar ağalıq bir aqılım bar, onı **quy** al, **quy** alma... erik öziñde, - dep toqtadı. (Nurpeyisov, 2004, s. 134).

“Yalnız benim söyleyecek kardeşlik bir aklım var, onu **ya** al **ya** alma... kendin bilirsın, diyerek durdu.”

nemese “veya, ya da, yahut”

– Qalmaq tek kâmpiyt **nemese** qant jeydi. (Sokpakbayev, 2014, s. 257)

– Kalmaklar sadece bayram şekeri **veya** çay şekeri yer.”

Al Aqböken sekildi suluwğa qol sozuwğa jurttan asqa dâwletiñ, **nemese** köpke äygili atağın boluw gerek. (Esenberlin, 1998, s. 477)

“İşte Akböken gibi bir güzelliğe ulaşmak için zengin **ya da** ünlü olmanız gerekiyor.”

ya... ya “ya... ya”

Erteñ olar Täñirbergenmen mıqtap bet aşısqa: **ya** jeñedi, **ya** jeñiledi. (Nurpeyisov, 2004, s. 157).

“Yarın onlar Tanırbergen ile iyice tartışacaklar **ya** yenecek **ya** yenilecek.”

ne... ne “ya... ya da”

Ne tağı jaña bir salıq salınadı, **ne** äldekimdi sottap, jazalaydı. (Murtaza, 1980, s. 61)

“**Ya** daha yeni bir vergiye bağlayacak **ya da** herhangi birisini yargılayıp ceza verecek.”

Tegi, **ne** analar aman da, **ne** mınaw tük bilip sezbeğen göy. (Avezov, 2004, s. 1469)

“Büyük olasılıkla **ya** onlar yaşıyor **ya da** bunun hiçbir şey bildiği yok.”

meyli... meyli “olsun... olsun, ister... ister”

Özge baylardıñ balaları şının aytsın **meyli**, aytpasın **meyli**, uşıǵı tabılǵan jiptiñ arjaǵın da suwırıp alamız. (Mukanov, 2006, s. 231)

“Başka zenginlerin çocukları gerçeǵi **ister** söylesin, **ister** söylemesin, ucu bulunan ipin öteki tarafını da çekip alırız.”

älde “yahut, ya da, yoksa”

– Şıǵasıñdar ma, joq pa? **Älde** bıt-bıt qıp, süyrep alıp şıǵayın ba?! (Sokpakyayev, 2014, s. 262)

“– Çıkacak mısınız? **Yoksa** döve döve sürükleyerek çıkarayım mı?”

yakiy “veya, yahut”

Jatayın deseñ, **yakiy** otıra berseñ ortasındaǵı eki taqtay tayıp ketip, qulap tüsesiñ. (Murtaza, 1980, s. 210)

“Yatayım desen **veya** oturuversen ortasındaki iki tahta gibi kayıp düşüverirsin.”

3.3. Pekiştirme Bağlaçları

Bu tür bağlaçlar, cümlede birbiriyle irtibatlı olan unsurlardan birisini güçlendirerek anlamca diğereine bağlar. Bu bağlaçlar bazen bağladığı ikinci unsuru düşürerek birinci unsuru pekiştirirler. Bu durumda düşmüş olan ikinci unusurla bir kıyaslama yapılmış olur. Pekiştirme bağlaçları Türkiye’deki gramer çalışmalarında genelde sona gelen bağlaçlar başlığı altında verilmiş ve bazen çekim edatı sınıfına dâhil edilmişlerdir. Kazak Türkçesinde ise pekiştirme bağlaçları her zaman demewlik şılawlar (pekiştirme edatları) olarak ele alınmışlardır.

Bu grupta jäne, äri, da (de), ta (te), ekeş gibi bağlaçlar bulunur.

jäne “da (de)”

Dombıranı **jäne** özi jasıp alatın. (Sokpakyayev, 2014, s. 34)

“Dombıra’yı **da** kendisi yapardı.”

Awıldı qorşay köp salt attı **jäne** tur. (Esenberlin, 1998, s. 582)

“Köyü kuşatan pek çok süvarisiz atı **da** var.”

äri “hem, hem de, üstelik”

Äri, köktemde tülegen qanat-quyrıǵınıñ şalǵıları äli erkin jetilip te bolmay, qawırsındarınıñ tübi kök ayazdanıp tur. (Mukanov, 2006, s. 393)

“**Üstelik** baharda dökülen kanat-kuyruğunun tırpanları henüz düzgün yetişmeden tüyleri ayazlanıp donuyor.”

Tek qatını küñeylew, **äri** bala tappaǵan. (Murtaza, 1980, s. 315)

“Tek hanımı fena, **hem de** çocuksuz.”

da (de), ta (te) “da (de), bile”

Artınan anası ayqaylaydı: “Äbujan, bazarǵa barıp seksewil satıp äkelseñşi?” – degeniñe **de** qarar emes. (Dosjanov, 1982, s. 18)

“Arkasından annesi sesleniyordu: ‘Ebucan, pazara gidip saksavul satın alıp gelsene.’ Çağrısına bakmadı **bile**.”

Äbden qajıp **ta** bitti. (Dosjanov, 1982, s. 6)

“Zaten çok **da** yorulmuştu.”

ekeş “hatta, dahi, bile”

Qarlığaş **ekeş** qarlığaş bir–birine qayırılığış, birin-biri sıylağış. (Aymavitov, 2003, s. 7)

“Kırlangıçlar **bile** kırlangıç **iken** birbirlerine gönül verici, saygı göstericiler.”

Ağaş **ekeş** ağaşa da sezim bar. (Murtaza, 1980, s. 162)

“Ağaç **bile** ağaç **iken** duygusu var.”

Mına aspanğa qaraşı! Aspan **ekeş** aspanda da tınım joq. (Murtaza, 1980, s. 1145)

“Gökyüzüne bak! Gökyüzünde **bile** huzur joq.”

tügil “bile”

Orazbay külgen joq, külmek **tügil**, jımiyğan da joq. (Avezov, 2004, s. 1469)

“Orazbay gülmedi, gülmek ne ki gülümsemedi **bile**.”

Adam **tügil** iytti de büytip qorlamas. (Murtaza, 1980, s. 343)

İnsanı bırak da, köpeği **bile** bu kadar ezmezler.

3.4. Nöbetleşme Bağlaçları

Bu bağlaçlar; cümledeki sözcükler arasında, çeşitli yönlerden münavebe türünden bir bağlama işlevi yüklenmişlerdir. Böylece iki ve daha çok şeyin sıra ile değiştirilmesi veya kendiliğinden bu değişimi sağlaması durumu; nöbetleşerek, sıra ile değişerek iş yapma durumu ortaya çıkar.

Bunlar birde... birde, birese... birese, keyde... keyde, bir... bir, biri... biri gibi tekrarlı bağlaçlardır.

birde... birde “bazen... bazen”

Qannın izi **birde** sızat, **birde** qoyu. (Murtaza, 1980, s. 77)

“Kanın izi **bazen** sızıntı hâlinde, **bazen** koyu.”

Balanın bası **birde** anıq körinip, **birde** elbeñdep şöp arasına süñgip ketedi. (Esenjanov, 1988, s. 827)

“Çocuğun başı **bazen** açıkça görünüyor, **bazen** sersemlemiş halde çimenlere dalıyor.”

birese... birese “kâh... kâh, bazen... bazen”

Men enesine ilesken qulın tärizdimin, **birese** o jağına, **birese** bu jağına şığamın. (Sokpakhbayev, 2014, s. 11)

“Ben annesine yapışmış kulun gibiyim, **kâh** o tarafına **kâh** bu tarafına geçiyorum.”

Osı jaydı Cumaş pen Seyil **birese** türşigip, **birese** ızamen küle otırip aytıp bergen edi. (Avezov, 2004, s. 2396)

“Bu olayı Cumaş ile Seyil **bazen** titreyerek **bazen** yüksek sesle kahkaha atarak anlatmışlardı.”

keyde... keyde “bazen... bazen”

Onıñ jawaptarın, äyelderimen jawaptasuwin tındağanda da, **keyde** şegimiz qata külip, **keyde** jilamağanmen, onı ayap ta otırdıq. (Mukanov, 2006, s. 292)

“Onun cevaplarını, eşleriyle atışmalarını dinlediğimizde **bazen** kahkahalarla güldük **bazen** ağlamasak da ona acıyıp durduk.”

Tek äwede bödene añdığan qırğıylar ğana qanjar qanattarın **keyde** jayıp, **keyde** jasırıp, jem izdep jür. (Murtaza, 1980, s. 274)

“Gökte sürekli bıldırcın gözleyen bozdoğanlar **bazen** hançer kanatlarını açıp **bazen** gizleyip yem arıyorlar.”

bir... bir “bir... bir”

Jüzi **bir** surlanıp, **bir** kızardı, ülken tana közderinde mağınasızdıq, sosın ıza, sosın tağı da mağınasızdıq kezek oynap tur. (Dosjanov, 1982, s. 14)

“Yüzünün rengi **bir** soldu, **bir** kızardı, büyük gözlerinde manasızlık, sonra öfke sonra yine anlamsızlık sırasıyla değışiyor.”

biri... biri “biri... biri”

Bir kamerağa dini basqa orıs pen qazaqtı qatar jatqızıp, ırıldastırıp qoymağşı edi, qayta bular **biri** nağası, **biri** jiyendey bawırlasıp ketti. (Murtaza, 1980, s. 198)

“Aynı kamaraya dini başka Rus ile Kazak’ı beraber koyup dövüştürecek idi, ancak bunlar **biri** dayı, **biri** yeğen gibi kardeş oldular.”

Otırğandar **biri** jöteliip, **biri** közi jasawrap betin basıp qalıstı. (Avezov, 2004, s. 1450)

“Oturanlardan **biri** öksürdü, **biri** gözü yaşardığından yüzünü kapattı.”

3.5. Açıklama Bağlaçları

Bu tür bağlaçlar, ardından geldiği cümleyi ya da ifadeyi kendisinden sonraki unsura bağlayarak anlatımın sonraki unsur ile izahını sağlar. Bir bakıma önceki ifadenin sebebini açıklar. Dolayısıyla bu bağlaçlara bazen sebep/neden bağlaçları da denilebilir. Ayrıca bu bağlaçlar, bağladıkları birinci unsurun göz ardı edilmesiyle bazen belirteç görevinde değerlendirilmektedir.

Kazakçada bağlacın bu grubuna onda, demek, yağniy, şınında, yakiy, söytse, onıñ üstine, aytqanday, tuwrasın aytqanda, endeşe, siyaqtı, sirä gibi bağlaçlar girer.

onda “o zaman, öyleyse”

– Al, apatay, **onda** öziñ, keltire gör retin! - dedim. (Mukanov, 2006, s. 56)

“Hadi, ablacım **öyleyse** kendin bir yolunu bul, dedim.)

Eger bizdiñ osı ötinişimiz eskerilmese, **onda** biz özimizge senip tapsırğan qızmetimizdi qawipsiz atqara almaymız. (Murtaza, 1980, s. 201)

“Eğer bizim bu talebimiz dikkate alınmazsa, **o zaman** bize emanet edilen hizmeti güvenle yerine getiremeyeceğiz.”

demek “demek, demek ki”

Kazaktar tegis qozğaldı desedi, **demek**, qan tögilmek, urıs bolmaq. (Esenjanov, 1988, s. 202)

“Kazaklar düzenli hareket ettiğini söylüyorlar, **demek ki** kan dökülecek, savaş olacak.”

Demek, Kenesarı aňgimesin bitiretin waqıt jetti. (Esenberlin, 1998, s. 511)

“**Demek** Kenesarı konusunu kapatma zamanı geldi.”

yağniy “yani”

Öziniñ jasırın oyun, **yağniy** iydeyasın jurta jetkizüw üşin jazadı. (Sokpabayev, 2014, s. 151)

“Kendinin gizli düşüncelerini **yani** fikirlerini halka bildirmek için yazar.”

Öz basım osı isti, **yağniy** ortalıqtı Oyılğa köşirüwdi qattı quptaymın. (Esenjanov, 1988, s. 1350)

“Şahsen bu işi, **yani** merkezin Oyıl’a taşınmasını memnuniyetle karşılıyorum.”

şındıǵında “açıkçası”

– **Şındıǵında** kümänim joq, – dedi manadan beri añırıp otırğan Edige kenet boyın jıyıp alıp. (Mağavin, 2004, s. 93)

“– **Açıkçası** hiç şüphem yok, dedi deminden beri ağlayarak oturan Edige birdenbire toparlanarak.

Kezdeysoq uşırasqan buldır is, oraysız oyun, aqımaq qaljıñ nemese jaman tüs, al **şındıǵında** dünüye burınǵı qalpında sıyaqtı. (Mağavin, 2004, s. 248)

“Rastgele bulanık bir olay, saçma bir oyun, aptalca bir şaka veya kötü bir rüya, **açıkçası** dünya eskisi gibiydi.”

şımında “gerçekten, aslına bakarsan”

Abay men Äygerimniñ bul jolǵı qonaqtarı **şımında** Tobıqtı jastarınıñ eñ bir önerli, nârlisi bolatın. (Avezov, 2004, s. 784)

“Abay ve Aykerim’in bu seferki misafirleri, **aslına bakarsan** Tobuklu gençlerin en yetenekli, en kabiliyetlileri idi.”

Olardıñ köbi **şımında** da halıqqa zor qızmet atqarıp jür. (Murtaza, 1980, s. 797)

“Onların birçoǵu **gerçekten** insanlara büyük hizmet veriyor.”

yakiy “yani, yahut, veya”

Jer men suw **yakiy** sonıñ barlıq baylıǵı mañday teri men julın küşin jumsağan kedeydiki degen qağaz alıp qayttım, mine qağazı. (Esenjanov, 1988, s. 1794)

“Toprak ve su, **yani** tüm zenginlikler, alın terini ve bedenindeki bütün gücü harcayan fakirindir diyen kâğıdı alıp döndüm, işte kâğıt bu.”

Bir eldi basqaruw üşin, sol eldi eñ äweli anañday, atañday, **yakiy** balañday süyü kerek qoy. (Murtaza, 1980, s. 1430)

“Bir ülkeyi yönetmek için öncelikle o ülkeyi anneniz, babanız **yahut** evladınız gibi sevmelisiniz.”

söytse “meğer, meğerse”

Söytse, qara soranıñ qawında kündizgi şek-şektiñ ornına şildeqoñız şırıldap otır eken. (Murtaza, 1980, s. 167)

“**Meğer** kenevirin arasında gündüzki çekirgenin yerine cır cır böceği ötüp duruyormuş.”

Burın bilmeyşi edi, **söytse** Aqbalala iyttten qorqadı eken. (Nurpeyisov, 2004, s. 771)

“Daha önce bilmiyordu **meğer** Akbala köpekten korkuyormuş.”

onıñ üstine “bunun üstüne, üstelik”

Onıñ üstine qarındası şırıldap eteğine jarmastı. (Murtaza, 1980, s. 311)

“**Üstelik** kız kardeşi ağlayarak ona yapışmıştı.”

Ğubaydollanı qazaqtıñ xanı dep bekitip, **onıñ üstine** Qıtay imperiyesınıñ ulı knyazi – Van Gun degen ataq berdi. (Müsirepov, 2003, s. 275)

“Gubaydolla’yı Kazak Hanı olarak ilan etti, **bunun üstüne** Çin İmparatorluğu’nun ulu prensi Van Gun unvanını verdi.”

aytqanday “nitekim, sonuç olarak”

Aytqanday-aq üş sağıt şamasında şatqaldıñ eki kemerin qosıp turğan köpir alıstan qılday bolıp körindi-aw. (İsabay, 2008, s. 14)

“**Nitekim** yaklaşık üç saat sonra dağ geçidinin iki yakasını birleştiren köprü, uzaktan kıl gibi göründü işte.”

– Onı oylap jürgen men joq. **Aytqanday**, sen qaşan qaytasıñ? (Nurpeyisov, 2004, s. 913)

“Onun hakkında bir şey düşünmüyorum. **Sonuç olarak** sen ne zaman dönüyorsun?”

tuwrasın aytqanda “doğruyu söylemek gerekirse”

Tuwrasın aytqanda, meniñ özüm jetispey jatırımın. (Mağavin, 2007, s. 6)

“**Doğruyu söylemek gerekirse**, ben yetiştiremiyorum.”

Tuwrasın aytqanda, bul saparıñız erliktiñ saparı, jumdıqtıñ joriğı. (Esenjanov, 1988, s. 1500)

“**Doğruyu söylemek gerekirse**, bu yolculuğunuz bir cesaret yolculuğudur, bir barış yolculuğudur.”

al endeşe “öyleyse”

– **Al endeşe**, sol Aybardıñ aram astığı – kedeylerdiñ adal eñbegi. (Murtaza, 1980, s. 820)

“Öyleyse şu Aybar’ın haram hasatı fakirlerin helal emeği.”

– **Al endeşe**, jañağı eki sertke söz berip, keydege quran urasındar göy!?- dep Bazaralı tağı aqırdı. (Avezov, 2004, s. 1700)

“Öyleyse şimdi iki ant üzerine söz verip, Kur’an ile yemin edeceksiniz!?” diye Bazaralı yine bağırdı.”

endeşe “öyleyse, demek ki”

– Aytıp jatqanım: ekewmizdiñ de tänimiz ben janımız Torğaydıñ tabiyğatınan, **endeşe** qosıluwımızdıñ küwäsi sol ğana bolsın? (Mukanov, 2006, s. 321)

– Demek istediğim, ikimizin de bedeni ve ruhu Torğay’ın doğasındandır, **öyleyse** katılmamızın tek şahidi o olsun?”

Mısalı, Särsembay – adam, ärbir adam öz ultın süyedi, **endeşe**, Särsembay da öz ultın süyedi. (Cumabayev, 2013, s. 135)

“Mesela Sersembay bir insandır, her insan milletini sever, **demek ki** Sersembay da milletini sever.”

siyaqtı “sanki”

Juwıq arada suwatqa qulamağan **siyaqtı**. (Murtaza, 1980, s. 238)

“**Sanki** yakın zamanda suvata gelmemişler.”

Bular da jantayıp azıraaq demderin alsa eşteñe etpeytin **siyaqtı**. (Esenberlin, 1998, s. 29)

“Bunlar da uzanıp biraz dinlenseler hiçbir şey olmaz **sanki**.”

sirä “herhalde, galiba, belki, belki de”

Sirä, kiyimimen jatqan. (Murtaza, 1980, s. 113)

“**Galiba** kıyafeti ile uyumuş.”

Sirä, bay awıl bolar? (Nurpeyisov, 2004, s. 1118)

“**Herhalde** zengin bir köydür?”

3.6. Netice / Sonuç Bağlaçları

Bu bağlaçlar, iki sözcüğü ya da cümleleri birbirine sonuç bildirme bağlantısıyla bağlayan kelimelerdir. Burada dikkat edilmesi gereken husus, bağlanan ikinci unsurun birinci unsurun neticesini/sonucunu bildirmesi durumudur. Birinci unsur bitmiş bir cümle ise netice / sonuç bağlaçları cümle başı bağlacı olarak kullanılır ve birinci unsur ifade edilmeden de bağlama gerçekleşebilir.

Bunlar al köreyik, osılay, sondıqtan, sol sebepti, sol üşin, äytewir, aqırı, söytse gibi bağlaçlardır.

al köreyik “hadi bakalım, hadi görelim”

– **Al köreyik** mıqtı ekeniñdi, – dep küñk etti. (Murtaza, 1980, s. 41)

– **Hadi görelim**, ne kadar iyi oyuncu olduğunu, diye söylendi.”

osılay “böylece”

Osılay 1942 jıldıñ küzine qaray Don özeniniñ burılısına jettik. (İsabay, 2008, s. 6)

“**Böylece** 1942 yılının sonbaharına doğru Don Nehri’nin kıvrımına ulaştık.”

Osılay otırıp ta kökiregi qurğır bärin sezip otır. (Nurpeyisov, 2004, s. 17)

“**Böylece** oturup da içtenlikle her şeyi yüreğinde hissediyor.”

sondıqtan “bunun için, bu yüzden bundan dolayı, bu sebepten”

Men tañerteñ oqıymın, **sondıqtan** erte turam. (Sokpabayev, 2014, s. 250)

“Ben sabah derse gidiyorum **bunun için** erken kalkıyorum.”

Äkemniñ munda keletin ol Semeyde jolıqqan nağaşım – Jaqıpbekten estipty, **sondıqtan**, tanısa sala şurqırasa ketti. (Mukanov, 2006, s. 285)

“Babamın buraya geleceğini Semey’de buluştuğu dayım Cakıpbek’ten duymuş, **bu yüzden** tanışmayı hemen memnuniyetle karşıladı.”

sol sebepti “bundan dolayı, bu sebepten”

Sol sebepti jazuşılıqtıñ özi de ekinşi дәrejede qalıp salaq bolıp. (Baytursınov, 2003, s. 21)

“**Bundan dolayı** yazarlık da ikinci sıraya bırakılıp ihmal edilmiş.”

sol üşin “onun için, bu yüzden”

Obir imperiyanıñ tәrtibin qalğımay küzetken, **sol üşin** дәrece, şen, orden, ataq, baq iyesi bolğan sultan. (Esenjanov, 1988, s. 399)

“Obur İmparatorluğu’nun düzenini pineklemeden korumuş, **onun için** rütbe, nişan, şöhrat, baht sahibi olan bir sultan.”

äytewir “sonunda, nihayet, nasıl olsa, her nasılsa”

Äytewir bul buyırıq bolmay, bәkim janımda qaldı. (İsabay, 2008, s. 7)

“**Nihayet** böyle bir emir gelmeyince, çakım yanımda kaldı.”

aqırı “sonunda, velhasıl”

Aqırı bolmadı bilem, Qadırdı baqırawıq taylaqqa qayta mingizip, kәri qoldayğa qaytarıp jiberüwge tuwra keldi. (Dosjanov, 1982, s. 26)

“**Velhasıl** yapamadı. Kadir’i huysuz deveye bindirip, yaşlı komutana geri göndermeye karar verdi.”

Aqırı kempir luqsat etti. (Müsirepov, 2003, s. 465)

“**Sonunda** yaşlı kadın izin verdi.”

söytse “oysa, oysaki”

Men üşin ol qol jetpes arman edi. **Söytsem**, armanı qalay orındalğanın adam bilmey de qaladı eken. (Sokpabayev, 2014, s. 243)

“Benim içim bu ulaşılmaz bir hayal idi. **Oysa** hayalinin nasıl gerçekleşeceğini insan hiç düşünmemiş.”

söytip “böylece, öylece”

Söytip maxabbat pen menmendik talasqa tüsti. (Mağavin, 2007, s. 238)

“**Böylece** aşk ve gurur çatıştı.”

sonimen “böylece, kısaca, özetle”

Birazdan soñ tışqan jorğalap tüyeniñ üstine şığıp, örkeşiniñ basına mindi de otırdı. **Sonimen** bärinen burın jıldı tışqan körip, xabar berip, jıldıñ bası bolğan. (İsabekova, 2001, 111)

“Bir süre sonra fare, devenin üzerine fırlayıp hörgüçün üzerine çıktı ve oturdu. **Böylece** hepsinden önce yılı fare görüp haber verdi ve yılın başlangıcı oldu.”

3.7. Üsteleme Bağlaçları

Bunlar peş peşe gelen iki ayrı ifadeden birisiyle diğerini üsteleyen/pekiştiren bağlaçlardır. Bazıları cümle başı bağlacı olarak görev yapar.

Bu gruba äri, tipti, ne de bolsa, onsız da, jäne de bağlaçları girer.

äri “hem de”

– Mendey emes, sen äli şımırısñ. **Äri** jassın göy. (Nurpeyisov, 2004, s. 426)

“– Benim gibi değilsin sen daha güçlüsün. **Hem de** gençsin.”

tipti “hatta, mutlaka”

Ağayındı üşewiniñ bası qosılğannan qaymıqtı ma, joq älde, ärwaqtıñ atı atalğan soñ tayqıdı ma, äytewir Saqan palwan birinşi ret ayqaylamay-aqırmay, sabır saqtap, **tipti** sıbırlap söyledi. (Murtaza, 1980, s. 285)

“Kardeşlerin üçünün bir araya gelmesinden mi korktu, yoksa ruhların adının geçmesinden mi çekindi, nasıl olduysa Sakan pehlivan ilk kez bağırap çağırmadan yavaşça **hatta** fısıldayarak konuştu.”

ne de bolsa “ne de olsa, ne olursa olsun”

Ne de bolsa qatayıp, qanıña qarayıp jeñip şıqpaq. (Dosjanov, 1982, s. 24)

“**Ne olursa olsun** dediğinden vazgeçmeyip buna onu ikna edecekti.”

onsız da “zaten”

Onsız da iyt jılı tuwğalı tünemesine uykısı qaşıp, tösegi jambasına batıp jürgen. (Dosjanov, 1982, s. 8)

“**Zaten** köpek yılı geldiğinden bu yana geceleri uykusu kaçmış, döşeğinde rahat edemiyordu.”

jäne de “ayrıca, üstelik”

Jäne de til dældigine mınaday orındarğa kemşilik keledi. (Baytursınov, 200, s. 22)

“**Üstelik** dil açıklığına şu gibi yerlerde zarar gelir.”

äsirese “bilhassa, özellekle”

Äsirese keybir ersilew suraw bergender uyalıp, betteri qızarıp, tömen qaray beredi.

“Özellikle şakacılardan bazıları utanır, yüzleri kızarır ve aşağı bakarlar.” (Bekturov, 2006, s. 128).

Äsirese, tuwğan jer, onıñ täwelsizdigi üşin qazaq jerinde öte köp qıyan-keski urıstar ötken. (Köşen, 2000, s. 98).

“Bilhassa onun doğduğu yer olan Kazak topraklarında bağımsızlık uğrunda çok çetin muharebeler olmuştur.”

3.8. Sebep Bağlaçları

Bu tür bağlaçlar; sözcük veya cümleleri, diğer birime düşüncenin sebebi olarak bağlamaktadırlar. Dolayısıyla cümlelerde neden sonuç ilişkisi oluştururlar.

Bu gruba sebebi, öytkeni, nege deseñ bağlaçları girmektedir.

sebebi “sebebi, çünkü”

Et jelinbey qaldı, **sebebi** Baqtıǵul tayaqqa jıǵıldı, qatın bala uw-şuw boldı... (Sokpabayev, 2014, s. 277)

“Et yenilmeden kaldı **çünkü** Baktıǵul dayak altında kaldı, eşi, çocukları şaşkın kalakaldılar...”

öytkeni “zira, çünkü, demek ki”

Biren-saran üy bolmasa, qora degen joq, **öytkeni**, oğan qamaytın maldarı joq. (Mukanov, 2006, s. 292)

“Birkaç ev olmasa ağıl diyen de yok, **zira** onun içine koyacak malları da yok.”

Meniñ endi osında oqıytınımdı bilip, äsirese, Ramazan máz, **öytkeni** ol ekewmiz bir klasta oqıymız. (Sokpabayev, 2014, s. 174)

“Benim artık burada okuyacağımı öğrendiğinde özellikle Ramazan mest oldu, **çünkü** onunla ikimiz aynı sınıfta okuyacağız.”

nege deseñ “çünkü”

Leninge olardıñ baruwı da mümkün, Leninniñ avtonomiya ideyasın qoldawı da mümkün, **nege deseñiz**, bul bol’şevikterdiñ programmasında bar närse. (Esenjanov, 1988, s. 1672)

“Onlar Lenin’e gidebilirler, Lenin de özerklik fikrini destekleyebilir **çünkü** bu Bolşeviklerin programında olan bir şey.”

3.9. Zıtlık Bağlaçları

İki unsurdan birini öbürüne karşıtlık / zıtlık bildirerek bağlayan bağlaçlardır. Bu bağlaçlar esasında biri olumlu biri olumsuz olan iki farklı önermeyi birbirine bağlayarak bir çıkarım oluşturmaktadırlar. Bu bağlaçların da önemli bir kısmı cümle başı bağlacı olarak görev yaparlar.

Bu gruba, qayta, al, alayda, äytkenmen, äytpegende, äytpese, äytse de, süytse de, biraq, degenmen, sonda da bağlaçları girer.

qayta “aksine”

Onıñ aqırğanınan älgi adam ayılın jiyğan joq, **qayta** qasına jaqındap kelip, qaharlı ünmen: – Meni naçalnigiñe alıp bar!- dedi. (Murtaza, 1980, s. 121)

“Onun bağırmısından önceki adam hiç çekinmedi, **aksine** gelip yanına yaklaşıp, gür sesiyle: – Beni müdürüne götür, dedi.”

al “ama, ancak”

At suraw uyat emes, **al** er-turman surap jürüw iñğaysız-aq. (Sokpabayev, 2014, s. 72)

“Atı istemek ayıp değil **ama** eri istemek ayıptır.”

alayda “ancak, ama, fakat, oysaki, halbuki, lakin”

Ekewi de sultan, ekewi de oqımıştı, **alayda** osı ekewi eki ideyanıñ adamı ekeni barşağa ayan. (Esenjanov, 1988, s. 1386)

“İkisi de sultan, ikisi de eğitimli **ancak** bu ikisinin iki ayrı fikrin adamları olduğu da herkesçe belli.”

Alayda meniki... Säl başqaşaraq siyaqtı. (Mağavin, 2007, s. 5)

“**Oysaki** benimki birazcık daha değişik gibi.”

äytkenmen “ancak”

Birdeñe aytpaq siyaqtı, **äytkenmen**, erni dir-dir etip, söyley almadı. (Mağavin, 2004, s. 129)

“Bir şey söylemek istiyor gibiydi **ancak** dudakları tir tir titreyip söyleyemedi.”

äytkende “ancak”

Durıs, ol anasınıñ sözün uqpaydı. **Äytkende** ädettene bersin. (Cumabayev, 2013, s. 88)

“Doğrudur o annesinin sözünü dinlemez. **Ancak** buna alışsın.”

äytpegende “öyle olmasa, öyle olmasa bile”

– Jumısqa asıgıp turdı ğoy, **äytpegende** Mämbettiñ jayın estigen qızıq edi. (Esenjanov, 1988, s. 25)

“– İş için acele etti durdu ya, **öyle olmasa** Membet hakkında dinlemek eğlenceliydi.”

äytpese “yoksa, öyleyse”

– Joldastar, böget jasamañdar, **äytpese** şabıtınan ayrılıp, biz Jaña jılsız qalamız, -dedi Xalel. (Mağavin, 2004, s. 280)

“– Yoldaşlar, müdahale etmeyin **yoksa** ilhamı kaybedip biz yeni yılsız kalırız, dedi Halel.”

äytse de “ama, fakat, öyle olsa da, öyle olsa bile”

Nurım oylanıp qaldı da, **äytse de** qara sur bastıq jönindegi öz sının ayıp tastadı. (Esenjanov, 1988, s. 1280)

“Nurım biraz düşündü **ama** kasvetli patrona yönelik eleştirilerini dile getirdi.”

süytse de “ama, yine de, öyle olsa da, öyle olsa bile”

Qarañğda Elaman mortıqtan başka tağı qanday şöp barın bayqamadı biraq, **süytse de**, dalada ösken jigıt say boyında juwsannıñ da barın sezip, neşe türlü şöp arasınan aşığıñ köjedey özgeşe bir añığıñ qışqıl iyisti tanıdı. (Nurpeyisov, 2004, s. 77).

“Karanlıkta Elaman çimden başka ot göremedi ama **yine de** bozkırda büyüyen yiğit, nehir boyunca pelinin de varlığını hissetti ve diğér bitkilerden farklı olan ekşi bir kokuyu tanıdı.”

biraq “fakat, ama, ancak, lakin”

Biraq onıñ ornınan aşılgan sañılawğa sıymas edik. (İsabay, 2008, s. 9)

“**Fakat** onun altından açılan deliğe sığmazdık.”

“Alıp ket meni de. Öziñmen birge bolam”, degisi keldi, **biraq** tağı da ayta almasın bilip, jawtañdap qaray beredi. (Dosjanov, 1982, s. 11)

“Alıp git beni de. Seninle birlikte olayım’ diyesi geldi **ama** yine de diyemeyeceğini anlayıp boş boş bakakaldı.”

Sonaw tarşılıq zamanda aqınnıñ aytpaq bop, **biraq** ayta almay ketken buwda-buwda oyların jariqqqa süyrep şığaramın. (Sokpakbayev, 2014, s. 153)

“Ta o zor zamanlardaki şairlerin anlatmak isteyip de **lakin** anlatamadan gittikleri çokça düşünceleri aydınlığa kavuşturamaya çalışıyorum.”

degenmen “ancak”

Sırtqı türin ul ğıp körsetem **degenmen**, qızdıñ atı “qız”. (Mukanov, 2006, s. 29)

“Dış görünüşünü erkek gibi göstereceğim **ancak** kızın adı “kız”.”

sonda da “öyle olsa da, gene de”

Sonda da süyegine qarısıp, qarttıqqa boy aldırmay keledi. (Jumadilov, 2010, s. 6)

“**Öyle olsa da** ölüme direnip, yaşlılığa boyun eğmeyecekti.”

Sonda da ösüwine qarağanda biz keldigenge deyin biraz erlikter körsetip ülgirgen bolsa kerek. (İsabay, 2008, s. 13)

“**Gene de** terfisine bakılınca biz gelene kadar bazı kahramanlıklar göstermeyi başarmış olmalı.”

buğan qosa “ayrıca, bununla birlikte, buna ek olarak”

Buğan qosa jan – januwarlar atawların bildiretin esimder bolıp ekige bölinedi. (Abişeva, 2019, s. 123)

“**Ayrıca** hayvan adlarını temsil eden isimler de ikiye ayrılmaktadır.”

sonımen birge “bununla birlikte, buna karşın”

Sonımen birge tilimizdiñ öz işki damuwı negizinde jaña uğımdardı ataw qajettiginen är türlü semantikalıq protsester, mağına damuwı arqılı da tildiñ leksikası bayıp, sözdik quramı ösedı, söytip, jaña sözder qatarı tolığa tüsedı. (Abişeva, 2019, s. 68)

“**Bununla birlikte** dilimizin içsel gelişimine bağlı olarak yeni şeyleri adlandırma ihtiyacı, çeşitli anlamsal süreçler ve anlamın gelişmesi nedeniyle dilin söz varlığı zenginleşir, gelişir ve böylece yeni sözlerin sayısı artar.”

sonimen qatar “aynı zamanda, bununla birlikte”

Sonimen qatar, jotalı qırqa, quba bel saqarağa missionerlik pazıl mindetin atqarıp kelgen musulman, kristian, yahudey, buddaşıl, nasrani ölkiderimen dawğa tüsken Täñir nanımı taqwalarınıñ da diniy aytıstarı bayandaladı. (Amantay, 2010, s. 13)

“**Bununla birlikte**, engebeli tepelerde, düz bozkırlarda misyonerlik yapan Müslüman, Hristiyan, Yahudi, Budist, Nasranî temsilcilerle tartışıp Tanrı inancı kuvvetli takva dindarların da dini atışmalarını beyan eder.”

Sonimen qatar aldımın söz jasalğanda naqtı bir ataw bolsa, keyinnen ol sözge jaña mağına qosılıp, mağınası köbeyip, bayıp otıratının eskeredi. (Abişeva, 2019, s. 45)

“**Aynı zamanda**, bir kelime ilk oluşturulduğunda, eğer somut bir adlandırma varsa, o kelimeye daha sonra yeni anlamlar eklenip manası geliştirilerek zenginleştirilebileceği göz önünde bulundurulur.”

sonimen qosa “buna ilaveten, buna karşın, bununla birlikte”

Sonimen qosa terminologiyalıq naqtılıq мәselesi äli de bolsa şeşilmegen. (Abişeva, 2019, s. 54)

“**Buna karşın**, terminolojik kesinlik sorunu hala çözülmemiştir.”

3.10. Yetinme Bağlaçları

Bu bağlaçlar, iki sözcüğü ya da cümleleri birbirine “yetinme, yeterli gelme, kâfi olma” anlamlarıyla bağlamaktadırlar.

Bunlar bolmasa, tım bolmasa gibi bağlaçlardır.

bolmasa “olmadı (olmazsa), hiç değilse, veya”

Bir put arpa nemese bir qap tawıq jem, yakiy **bolmasa** bir tabaq un beresiñ deydi. (Sokpabayev, 2014, s. 72)

“Bir kilogram arpa ya da bir çuval tavuk yemi, **olmadı** bir tabak un verirsın diyor.”

Üy mañında suwıtqan at, ne **bolmasa** tünde kelgen kölik körinbeydi. (Esenberlin, 1998, s. 488)

“Evin yakınında dinlenmiş bir at **veya** gece gelmiş bir araç görünmüyor.”

tım bolmasa “en azından, hiç değilse”

Tım bolmasa bir eşki atıp alıp qaytayıq dep Rısqul köñildenip qaldı. (Murtaza, 1980, s. 51)

“**En azından** bir keçi avlayıp karşılığını verelim, diyerek Rıskul neşelendi.”

Ulpan **tım bolmasa** şay quyıp beretin bolar-aw... (Müsirepov, 2003, s. 54)

“Ulpan **hiç değilse** çay kaynatıp verir.”

3.11. Şart / Koşul Bağlaçları

Bu bağlaçlar sözcükleri veya cümleleri birbirine şart/koşul ilgisiyle bağlarlar. Bağlanan unsurlardan birisi diğerinin koşuludur. Bu bağlaçlar aynı zamanda şartlı birleşik cümleleri oluştururlar.

Bunlar Kazak Türkçesinde eger, eger de, alda-jalda gibi bağlaçlardır.

eger “eğer, şayet”

Olay aytuw bılay tursın, **eger** Därmen osılay istemese, Abay onı kinälar edi. (Avezov, 2004, s. 25)

“Öyle konuşması bir yana, **eğer** Dermen böyle yapmasaydı Abay onu suçlardı.”

eger de “eğer, şayet”

Qol astındağı adal azamattardı ustaw üşin ökimet aldımen tağılğan ayıptı tolıq дәleldermen prokurorğa beredi, prokuror qılmısı bar ma, joq pa, sonı aşadı, **eger de** qoğamğa zalaldı dep tapsa sol körsetilgen azamattı tergewge ruqsat berip tekserüw jürgizetin orındarğa pärmen etedi. (Esenjanov, 1988, s. 335)

“İdaresindeki suçsuz vatandaşları tutmak için devlet önce suçlamayı tüm delillerle savcıya sunar, savcı suç olup olmadığını açıklar, **eğer** topluma zararlı olduğu düşünülürse söz konusu vatandaşları araştırmak için izin verip teftişi yapan organlara komuta eder.”

alda-calda “şayet, eğer”

Alda-calda koridorda kezdese qalsa, tildespey, bas iyzesip qana öte şığısatın. (Mağawın, 2004, s. 417)

“Şayet koridorda karşılaşırsa konuşmadan sadece baş sallayarak geçip giderdi.”

3.12. Sona Gelen Bağlaçlar (Kuvvetlendirme Bağlaçları)

da, de, ta, te “işte, ya”

Qızdı öziñ tañdaysıñ **da**. (Nurpeyisov, 2004, s. 538)

“Kızı kendin seçeceksin **işte**.”

Endeşe sizge tüsetin salmaq ta awır bolad **ta**. (Murtaza, 1980, 749)

“O zaman size düşen ağırlık da ağır olacak **işte**.”

Qatını üyin tapjıltpay, bar-joğın bildirmey otırğandiki **de**. (Aymavıtov, 2003, s. 45)

“Eşi, evinin huzurunu bozmadan varlığını yokluğunu göstermeden oturduğundan **işte**.”

– E, dāw mırza, qılmıs quruw üşin ädiletlik ornatuw kerek **te**. (Murtaza, 1980, 749)

– Ee, büyük bey, cinayet olmaması için adalet olması gerekiyor **işte**.”

ğana “sadece, ancak”

İşterinde ün şığıarmağan Baljan **ğana**. (Nurpeyisov, 2004, s. 713).

“İçinde sesini çıkarmayan **sadece** Balcan.”

Aqıldasrı da, äyeli de, qızı da, tipti şeşesi de sol Ulpan **ğana**. (Müsirepov, 2003, s. 134).

“Sırdaşı da, eşi de, kızı da hatta annesi de **sadece** Ulpan idi.”

qana “sadece, ancak”

Endiği sırası, dosı, şın uzaq aynımas serigi – tağı da kitap, kitap **qana**. (Avezov, 2004, s. 1160)

“Artık sırdaşı, dostu, gerçek değişmez ortağı; yine kitap, **sadece** kitap.”

– Sen şın aytıp turmısiñ? – dedi sâlden soñ barıp **qana**. (Mağavin, 2004, s. 234)

“Ciddi misin?” dedi **ancak** bir süre sonra.”

aq “sadece, ancak”

Şiñğistiñ qara jeli özge waqıttıñ bärinde jaqsı bolğanmen dâl küzdigüni jaysız-**aq**. (Avezov, 2004, s. 145)

“Şiñgis’in soğuk rüzgârı diğər zamanlarda iyidir, **ancak** özellikle sonbaharda kötüdür.”

tek “sadece, ancak”

Uyqısırap turıp, birin-biri türkiley jayğasıp, sıbırlasadı **tek**. (Murtaza, 1980, s. 438)

“Uykulu hâlde birbirlerini iteleyerek uzanıp fısildeşirlar **sadece**.”

ğoy “ya, öyle, işte”

Körmekşimin. Erteñ meniñ de anam öledi **ğoy**. (Sokpakyayev, 2014, s. 135)

“Görmek istedim. Yarın benim de annem ölecek **ya**.”

Jalğız kemdigim qağaz tanımaytınım **ğoy**. (Aymavitov, 2003, s. 23)

“Tek eksikliğim okuma yazma bilmemem **işte**.”

qoy “ya, öyle, işte”

“Qatın aşulansa qazan qaynatır” – degen ras **qoy**. (Nurpeyisov, 2004, s. 447)

“Kadın kızarsa tencereyi kaynatır” dediğin doğrudur **ya**.”

Jaylawda jılqım, qıstawda qoyım jutap jatqan joq **qoy**... (Müsirepov, 2003, s. 308)

“Otlakta atlarım, ahırda koyunlarım aç değildir **ya**...”

Sonuç

Çalışmada Kazak Türkçesiyle kaleme alınmış roman, hikâye, uzun hikâye (povest) türünden eserlerin taranması ve Kazak dil bilgisi kitapları yardımıyla tespit edilen bağlaçlar, cümledeki yerlerine ve yüklendikleri işlevlere göre sıralanarak Türkiye Türkçesi karşılıklarıyla verilmeye çalışılmıştır.

Çalışmada sunulan bağlaçların sınıflandırılması Kazak Türkçesi gramer kitaplarında farklı şekilde verilmesine rağmen elde edilen örnekler neticesinde Kazak Türkçesi ile Türkiye Türkçesinin bağlaç kadrosu kullanım ve görev açısından büyük oranda örtüşmektedir denilebilir. Aradaki en önemli fark, Kazak gramer kitaplarında bağlaçların, edat başlığı altında incelenmesi; kimi Türkçe gramer kitaplarındaki gibi ayrı bir kelime türü olarak asla ele alınmamış olmasıdır.

Bu çalışmada toplam 87 bağlaç tespit edilmiştir ve bunlar, işlevleri/görevleri dikkate alınarak 12 gruba ayrılmıştır. Buna göre; sıralama bağlaçları (9 adet), denkleştirme-karşılaştırma-seçme bağlaçları (7 adet), pekiştirme bağlaçları (5 adet), nöbetleşme bağlaçları (5 adet), açıklama bağlaçları (14 adet), netice/sonuç bağlaçları (10 adet), üsteleme bağlaçları (6 adet), sebep bağlaçları (3 adet), zıtlık bağlaçları (16 adet), yetinme bağlaçları (2 adet), şart/koşul bağlaçları (3 adet), sona gelen bağlaçlar (7 adet)'tir.

Çağdaş Kazak Edebiyatı metinlerinden örneklendirdiğimiz bağlaçlar, Kazak Türkçesinin bağlaç yönünden ne denli zengin bir Türk lehçesi olduğunu; bu yönüyle Türk dilinin ifade zenginliğine, işlenmişliğine ve bağlı birleşik cümle yapısına -tespit edilen bağlaçların 65'i cümleleri, 16'sı kelimeleri, 6'sı hem cümleleri hem de kelimeleri bağlamaktadır- katkıda bulunduğunu ortaya koymaktadır. Kazak Türkçesinin bağlaçları elbetteki bizim tespit ettiklerimizle sınırlı değildir. Bu bağlamda geniş metin taramalarına dayandırılarak yapılacak işlevsel dil bilgisi çalışmalarıyla daha farklı bağlaç türlerinin tespit edilebileceğine şüphe yoktur. Günümüz Kazak Türkçesinin ve genel anlamda Türk dilinin bağlaç kadrosunun tüm yönleriyle tespiti açısından bu çalışma sadece küçük bir adımdır.

Kaynaklar

- Abişeva, K. M., Omarova S. K. (2019). *Til ǵılımunıñ zerttelıw tariyxı: Monografiya*. Astana: Tau Üniversitesi Yayınları.
- Atabay, N., Özel, S. ve Kutluk, İ. (2003). *Sözcük türleri*. İstanbul: Papatya Yayıncılık.
- Banguoğlu, T. (1998). *Türkçenin grameri*. Ankara: TDK Yayınları.
- Bekturov, Ş. K. (2006) *Kazak tili (leksika, fonetika, morfologiya, sintaksis)*. Almatı: Atamura Yayınevi.
- Bekturov, Ş. K., Bekturova, A. Ş. (2008). *Kazak tili (ana tili deñgeyinde üyretıw kuralı)*. Almatı: Atamura.
- Bilgegil, M. K. (1984). *Türkçe dilbilgisi*. İstanbul: Dergâh Yayınevi.
- Biray, N., Ayan, E., Kurmangaliyeva Ercilasun, G. (2015). *Çağdaş Kazak Türkçesi, ses-şekil-cümle bilgisi-metinler*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- Delice, H. İ. (2008). *Sözcük türleri*. Sivas: Asitan Yayınları.
- Demir, N., Yılmaz, E. (2003). *Türk Dili el kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Deny, J. (1941). *Türk Dili grameri (Osmanlı lehçesi)*, Çev. Ali Ulvi Elöve. İstanbul: Maarif Matbaası.
- Doğan, A. T. (2021). *Türkiye Türkçesinde edatlar*. İstanbul: Kriter Yayınevi.
- Ediskun, H. (1999). *Türk dilbilgisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Efendioğlu, S. (2006). Cümle menşeli edatlar. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 31, 193-207.
- Efendioğlu, S. (2007). "Edatların Sınıflandırılması", *Erciyes Dergisi*, 353, 27-29.
- Ercilasun, A. B., vd. (2007). *Türk Lehçeleri grameri*. Ankara: Akçağ Yayınevi.
- Ergin, M. (1995). *Türk dil bilgisi*. İstanbul: Bayrak Yayınevi.

- Gencan, T. N. (2001). *Dilbilgisi*, Ankara: Ayraç Yayınları.
- Gülensoy, T. (2010). *Türkçe el kitabı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Hacıeminoğlu, N. (1992). *Türk dilinde edatlar*. İstanbul: MEB Basımevi.
- Hengirmen, M. (1995). *Türkçe dilbilgisi*. Ankara: Engin Yayınevi.
- Iskakov, A. (1974). *Kazirgi Kazak tili (morfolojiya)*. Almatı: Mektep Baspası.
- İbragimov, K. (2015). *Kazak tili*. Almatı: Şın Kitap Yayınevi.
- İsayev, S. M. (2007). *Kazak tili*. Almatı: Öner Baspası.
- Kazak SSR Ğılım Akademiyası Til Bilimi İnstitutı (1967). *Kazak tiliniñ grammatikası-I, morfolojiya*. Almatı.
- Koç, K., Doğan, O. (2004). *Kazak Türkçesi grameri*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Korkmaz, Z. (1961). Türkiye Türkçesinin ki bağlacı, ki şüphe edatı arasındaki yapı ve görev Ayrılığı. *Türk Dili Üzerine Araştırmalar*, Cilt: I, Ankara: TDK Yayınları.,620-624.
- Korkmaz, Z. (2003). *Gramer terimleri sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2007). *Türkiye Türkçesi Grameri -Şekil Bilgisi-*. Ankara: TDK Yayınları.
- Köşen, T. İ. (vd.) (2000) *Kazak Tilin Üyreneyik*, Ankara: Bilig Yayınları.
- Mansuroğlu, M. (1955). *Türkçe Cümle Çeşitleri ve Bağlayıcıları*. Ankara: TDK Yayınları.
- Orazbayeva, F., Sağıdolda, G., Kasım, B., Kobılanova, A., Esenova, K., İsabekova, U., Kasabek, K., Baltabayeva, J., Muxamadi, K., Raxmetova, R., Köpbeyeva, J. (2005). *Kazirgi Kazaq Tili - Okuw Kuralı*. Almatı: Print-S Baspası.
- Rısbayeva, G. (2008). *Kazak Tili (Grammatikalık Anıktağış)*. Almatı: Atamura.
- Serğaliyev, M., Ayğabilov, A., Külkenov O. (1991). *Kazirgi Kazak Ādebi Tili*. Almatı: Ana Tili Baspası.
- TDK (2009). *Güncel Türkçe Sözlük*. <http://www.tdk.gov.tr>. (<https://sozluk.gov.tr/>)
- Yavuz, E. (2018). *Kazak Türkçesinde Yan Cümleler (Kazak Türkçesi-Türkiye Türkçesi Karşılaştırmalı)*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.

Taranan Eserler

- Amantay, D. (2010). *Karkaralı Basında – Roman, Povest', Āngimeler, Esseler, Öleñder*. Almatı.
- Avezov, M. (2004). *Abay Joli*. Almatı: Jazuşı Baspası.
- Aymavitov, J. (2003). *Akbilek – Povest', Roman*. Almatı: Atamura Baspası.
- Baytursinov, A. (2003). *Ādebiyet Tanıtıqş - Zertew men Öleñder*. Almatı: Atamura Baspası.
- Cumabayev, M. (2013). *Şığarmaları*. Almatı: Jazuşı Baspası.
- Dosjanov, D. (1982). *Şığarmaları*. Almatı: Atamura Baspası.
- Esenberlin, İ. (1998). *Köşpendiler-Kahar*. Almatı.

- Esenjanov, H. (1988). *Ak Jayık*. Almatı: Jazuşı Baspası.
- İsabay, K. (2008). *Jumbak Üy - Povester*. Almatı: Atamura Baspası.
- Jumadilov, K. (2010). *Tozak Otı - Xikayattar, Äñgimeler, Sır-Suxbat, Oy-Tolğamdar*. Almatı: Kazığurt Baspası.
- Mağavin, M. (2004). *Kök Munar*. Almatı: Raritet Baspası.
- Mağavin, M. (2007). *Kıpşaq Aruwi - Xikayattar*. Almatı: Atamura Baspası.
- Mukanov, S. (2006). *Möldir Mahabbat*. Almatı: Atamura Baspası.
- Muratbekov, S. 2004. *Eskek Jel - Äñgimeler*. Almatı: Raritet Baspası.
- Murtaza, Ş. (1980). *Kızıl Cebe*. Almatı: Jazuwşı Baspası.
- Müsirepov, Ğ. (2003). *Ulpan - Roman*. Almatı: Atamura Baspası
- Nurpeyisov, E. (2004). *Kan men Ter*. Almatı: Jazuwşı Baspası.
- Sokpakyayev, B. (2014). *Balalık Şakka Sayahat*. Almatı: An Arıs Yayınları.

Extended Abstract

As it is known, conjunctions are the types of words that connect synonymous words, sentences, or propositions in the language. Therefore, conjunctions are grammatical words that connect more than one word, phrase, or sentence together and create diverse relationships between them. Like prepositions, conjunctions don't have a distinct meaning on their own, but they do so in accordance with their place. They are used in sentences and actively participate in sentence construction by establishing a wide range of semantic relationships between words, phrases, and sentences. In this context, conjunctions add great sophistication, richness, and agility to the expressive power of Turkish. Thoughts that cannot be expressed in a single word or sentence are expressed through conjunctions and turn into an aesthetic discourse. Turkish has created many conjunctions within its structure, particularly since it began to be used as a literary and cultural language, and their number and usage has grown day by day. The number, usage, and function of conjunctions in Turkish and other Turkish dialects is now both complex and rich. Today, Turkish is one of the world's most developed literary languages, with conjunctions and gerunds that are considered synonymous. Kazakh Turkish is an important Turkish dialect whose rich conjunctions immediately pique the interest of linguists. In our study, we will discuss the aforementioned Kazakh conjunctions and attempt to clarify their grammatical structure and functions in light of Kazakh grammar books and written texts. They will be compared with Turkey Turkish. Thus, with this study, the conjunction of Kazakh Turkish in particular and the Turkish language in general will be examined.

In the "Current Turkish Dictionary" in the general network of the Turkish Language Institution, the term conjunction is defined as "the type of word that connects synonymous words or propositions, rabbit, rabbit preposition" (TDK: <https://sozluk.gov.tr/>). In the "Grammar Terms Dictionary", which was also prepared by Zeynep Korkmaz and published by the Turkish Language Association. There is a definition of "official words that connect more than one word, word group or sentence in a word and establish relations between them in various aspects" as a conjunction (Korkmaz, 2003, s. 32).

In Kazakh Turkish grammars, the term conjunction is given as a subtype of prepositions and is met with the word "jalğawlıq" (bağlamalık). In the grammar book "Kazakh Tiliniñ Grammatika" published by the Linguistics Institute of the Kazakh Academy of Sciences, the definition of jalğawlıq is as follows: "jalğawlıqtar (conjunctions, conjunctions) are auxiliary words that have no meaning and are used to connect words with sentences" (Kazakh SSR Gilim Academy, 1967, s. 219).

In Turkey Turkish, linguists generally have a common opinion on language elements (lexical unit) which are semantic elements, but they have different views and methods on elements that are task elements (grammatical unit).

In the study, the conjunctions, which were determined by scanning novels, stories, long stories (poems) written in Kazakh Turkish, and with the help of Kazakh grammar books, were tried to be given

with their Turkey Turkish equivalents by ordering them - according to their place in the sentence and their functions.

Although the classification of the conjunctions presented in the study differs in Kazakh Turkish grammar books, Kazakh Turkish and Turkish Turkish conjunctions largely overlap in terms of usage and duty/function. The most significant distinction is the examination of conjunctions under the title of prepositions in Kazakh grammar books; The reason is that it has never been considered as a separate word type as in some Turkish grammar books.

In this study, 87 conjunctions were identified and classified into 12 groups: order conjunctions (9 pieces), equalization-compare-selection conjunctions (7 pieces), reinforcement conjunctions (5 pieces), alternation conjunctions (5 pieces), explanation conjunctions (14 pieces), concluding conjunctions (10 pieces), superposition conjunctions (6 pieces), reason conjunctions (3 pieces), opposition conjunctions (16 pieces), contention conjunctions (2 pieces) and conditional conjunctions (3 pieces), ending conjunctions (7 pieces).

These conjunctions, which we have exemplified from the texts of contemporary Kazakh literature, demonstrate how rich Kazakh Turkish is in terms of conjunctions; In this respect, it reveals that the Turkish language contributes to the richness of expression, processing and compound (complex) sentence structure.